

ΣΥΝΤΡΕΧΟΝ ΠΤΑΙΣΜΑ ΤΟΥ ΔΕΚΤΗ ΤΗΣ ΥΠΟΣΧΕΣΗΣ ΣΤΗ ΓΝΗΣΙΑ ΣΥΜΒΑΣΗ ΥΠΕΡ ΤΡΙΤΟΥ

Αντώνιος Παπαδημητρόπουλος

ΔρΝ Παν/μίου Freiburg Γερμανίας, LL.M. - Δικηγόρος

Α. Η σχετικότητα των ενοχών και η γνήσια σύμβαση υπέρ τρίτου

Ι. Διάκριση της εσωτερικής ισχύος των ενοχών από τη σχετική ενέργεια των δικαιοπραξιών

Θεμελιώδη κανόνα του ενοχικού δικαίου συνιστά η επονομαζόμενη «αρχή της σχετικότητας των ενοχών». Στην αρχή αυτή συνενώνονται ωστόσο δύο εννοιολογικά καταρχήν διακριτοί κανόνες¹: Πρόκειται αφενός για την *αρχή της εσωτερικής (inter partes) ισχύος των ενοχών*, σύμφωνα με την οποία η νομική ενέργεια της ενοχικής σχέσης αναπτύσσεται μόνο μεταξύ των μερών². Η νομική θέση τρίτων δεν επηρεάζεται θετικά ή αρνητικά από την ύπαρξη ενοχικής σχέσης μεταξύ άλλων προσώπων· τρίτοι επομένως δεν μπορούν προπάντων να αρυσθούν δικαιώματα ή να επιβαρυνθούν με υποχρεώσεις. Ο κανόνας αυτός αφορά ήδη υφιστάμενες ενοχές ανεξάρτητα από το λόγο γέννησής τους, νόμο ή δικαιοπρακτική βούληση, και σχετίζεται με το περιεχόμενό τους. Με την έννοια αυτή το άρθρο 287 εδ. 1 ΑΚ ορίζει την ενοχή, είτε πρόκειται εκ δικαιοπραξίας είτε εκ του νόμου, ως σχέση δύο μόνο προσώπων, καθορίζοντας έτσι το ενοχικό περιεχόμενο από προσωπική έποψη· ο οφειλέτης οφείλει την παροχή μόνο στο δανειστή και μόνο ο τελευταίος δικαιούται να απαιτήσει την εκπλήρωση της υποχρέωσης του οφειλέτη. Στη σχετικότητα των ενοχών με την έννοια αυτή αντιπαρατίθεται η απόλυτη (erga omnes) ενέργεια των εμπραγμάτων και άλλων παρόμοιων δικαιωμάτων.

Αφετέρου, η σχετικότητα των ενοχών συνδέεται με την *αρχή της σχετικής ενέργειας των δικαιοπραξιών*, σύμφωνα με την οποία τα νομικά αποτελέσματα μιας δικαιοπραξίας, επωφελή ή επιβαρυντικά, αναπτύσσονται μόνο στο πρόσωπο αυτού που εξωτερικεύει την αντίστοιχη (δικαιοπρακτική) βούληση. Πρόκειται δηλαδή για το ζήτημα του καταλογισμού δικαιοπρακτικά επιφερόμενων έννομων συνεπειών στον ίδιο τον δικαιοπρακτούντα ή σε τρίτους³. Η αρχή της σχετικότητας ως κανόνας της σχετικής νομικής ενέργειας των δικαιοπραξιών δεν αντιδιαστέλλεται προς τον απόλυτο χαρακτήρα άλλων δικαιωμάτων⁴, αλλά περιορίζει δυνατότητες δικαιο-

1. Για την επιχειρούμενη διαφοροποίηση βλ. *Schmidt* σε Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, 1994, Einl zu §§ 241 ff, αρ. 433 επ και *Dörner*, Dynamische Relativität, 1985, σ. 10 επ.

2. Βλ. αντί πολλών *Σταθόπουλο*, Γεν. Ενοχ., 2004, § 4 αρ. 1-2.

3. Ο συγκεκριμένος κανόνας αποτελεί επιμέρους έκφραση της γενικότερης αρχής ότι οι έννομες συνέπειες δικαιοπραξιών ενδιαφερομένων πράξεων –όχι μόνο δικαιοπραξιών– καταλογίζονται αποκλειστικά στον πράττοντα, *Schmidt*, ό.π. υποσ. 1, Einl zu §§ 241 ff, αρ. 434.

4. Πρβλ. όμως *Σταθόπουλο* στον ΑΚ Γεωργιάδη/Σταθόπουλου, Εισαγ. στο Ενοχ. Δίκαιο, αρ. 34.

οπρακτικού ετεροκαθορισμού: Η αρχή της σχετικής ενέργειας των δικαιοπραξιών, η οποία δεν περιορίζεται βέβαια στις ενοχικές συμβάσεις αλλά επεκτείνεται τόσο σε μονομερείς δικαιοπραξίες –δεν είναι λ.χ. δυνατή προκήρυξη με την έννοια του άρθρου 709 ΑΚ που να δεσμεύει άλλον πέραν του ίδιου του προκηρύξαντος– όσο και σε μη ενοχικές (π.χ. εμπράγματα) συμβάσεις, δεν επιτρέπει, όσον αφορά ενοχικές σχέσεις, τη δημιουργία ενοχής προς πρόσωπο που δεν εκφράζει την αντίστοιχη δικαιοπρακτική βούληση. Δεν αφορά επομένως *ήδη υφιστάμενες* ενοχές, όπως η αρχή της εσωτερικής ισχύος των ενοχών, αλλά μόνο το *λόγο γέννησης νέων ενοχικών δεσμών*, στο βαθμό βεβαίως που αυτός συνίσταται σε κάποια δικαιοπραξία. Κεντρική έκφραση της αρχής της σχετικής ενέργειας των δικαιοπραξιών αποτελεί ο κανόνας που εισάγει το άρθρο 361 ΑΚ: Συμμετοχή ενός προσώπου σε δικαιοπρακτικά γεννώμενη ενοχή δεν είναι καταρχήν δυνατή χωρίς σύμβαση και άρα χωρίς τη δικαιοπρακτική βούληση του προσώπου αυτού, ακόμη κι αν πρόκειται για ενοχή που δημιουργεί μόνο δικαιώματα υπέρ του.

Τουλάχιστον όσον αφορά *συμβατικά* θεμελιούμενες ενοχές, οι προαναφερόμενοι επιμέρους κανόνες συνδέονται μεταξύ τους άρρηκτα υπό την *αρχή της σχετικότητας των συμβάσεων*⁵. Παρά την καταρχήν εννοιολογική διακριτότητά τους –η αρχή της εσωτερικής ισχύος των ενοχών αφορά τη σχετικότητα της *συμβατικής* σχέσης ως δικαικού δεσμού ενώ η αρχή της σχετικής ενέργειας των δικαιοπραξιών θεμελιώνει τη σχετικότητα της *σύμβασης* ως γενεσιουργού του ενοχικού δεσμού γεγονότος– η εφαρμογή κάθε επιμέρους αρχής είναι εν πολλοίς μάταια χωρίς τη συνεφαρμογή της άλλης. Χωρίς τον περιορισμό ότι η συμβατικά δημιουργημένη ενοχή αναπτύσσει εσωτερική μόνο νομική ισχύ, στερείται νοήματος ο κανόνας ότι η σύμβαση ως δικαιοπραξία ενεργεί σχετικά, μόνο υπέρ και κατά των δικαιοπρακτούντων. Και αντίστροφα, η παραγωγή έννομων αποτελεσμάτων, κατ' εξαίρεση από την αρχή της εσωτερικής ισχύος των ενοχών, υπέρ ή κατά τρίτων βάσει της ύπαρξης ενοχικής σχέσης μεταξύ άλλων προσώπων αντιστρατεύεται κατ' ουσίαν και τον κανόνα της σχετικής ενέργειας των δικαιοπραξιών, στο βαθμό που τα εν λόγω αποτελέσματα ανάγονται τελικά στη δικαιοπραξία με την οποία δημιουργήθηκε η τριτενεργούσα ενοχή. Αν π.χ. συντρέχουν οι όροι του άρθρου 819 ΑΚ, τότε, κατ' απόκλιση από την αρχή της εσωτερικής ισχύος των ενοχών, λόγω δηλαδή της ύπαρξης του ενοχικού δεσμού ανάμεσα σε χρήστη και χρησάμενο, δημιουργείται νέος ενοχικός δεσμός ανάμεσα στον χρήστη και τον τρίτο με (κύριο) περιεχόμενο την υποχρέωση του τρίτου σε απόδοση του πράγματος. Δεδομένου ωστόσο ότι η ενοχική σχέση του χρησιδανείου δημιουργείται δικαιοπρακτικά, το άρθρο 819 ΑΚ συνιστά σε τελική ανάλυση κάμψη και του κανόνα της σχετικής ενέργειας των δικαιοπραξιών, αφού η νέα ενοχή μεταξύ χρήστη και τρίτου δημιουργείται μεν εκ του

5. Α.ά. Schmidt, ό.π. υποσ. 1, Einl zu §§ 241 ff, αρ. 433.

νόμου⁶ –η σύμβαση μεταξύ χρήστη και χρησάμενου δεν είχε ποτέ κατευθυνθεί στη δημιουργία ενοχής μεταξύ χρήστη και τρίτου–, δεν θα γεννιόταν όμως αν δεν είχε συναφθεί η σύμβαση χρησιδανείου.

Η χρησιμότητα της εννοιολογικής διάκρισης του κανόνα της εσωτερικής ισχύος των ενοχικών δεσμών από αυτόν της σχετικής ενέργειας των δικαιοπραξιών, παρά την ευρεία αλληλοκάλυψή τους, εντοπίζεται πρώτιστα στην πληρέστερη κατανόηση της λειτουργίας της αρχής της σχετικότητας και των εξαιρέσεών της και κυρίως των εκάστοτε υποκείμενων νομοθετικών αξιολογήσεων. Έτσι, οφείλει κανείς να δεχτεί ότι οι σταθμίσεις που επιβάλλουν την εσωτερική μόνο ισχύ των ενοχών, όπως λ.χ. η εκτίμηση ότι ο οφειλέτης μιας ενοχικής υποχρέωσης πρέπει να γνωρίζει εκ των προτέρων τα πρόσωπα που δικαιούνται αποζημίωσης σε περίπτωση αθέτησης, είναι καταρχήν κοινές είτε πρόκειται για συμβατικές ή εκ του νόμου γεννημένες ενοχικές σχέσεις. Υπό την έποψη αυτή, η υποχρέωση του πωλητή για μεταβίβαση του πωλούμενου δεν διαφοροποιείται από την περίπτωση που η ίδια παροχή (μεταβίβαση ενός πράγματος) οφείλεται λόγω αδικοπραξίας· ο οφειλέτης που παραβιάζει την υποχρέωσή του ευθύνεται, λόγω της σχετικότητας των ενοχών (νοούμενης ως εσωτερικής ισχύος των ενοχών), και στις δύο περιπτώσεις μόνο έναντι του ίδιου του δανειστή, και όχι έναντι τρίτων. Δεν συμβαίνει όμως το ίδιο αναφορικά με την αρχή της σχετικής ενέργειας των δικαιοπραξιών, η οποία δεν σχετίζεται με ενοχές εκ του νόμου. Πράγματι, οι αξιολογήσεις που δικαιολογούν την ανάγκη σύμπραξης αμφοτέρων των μερών μιας δικαιοπρακτικά δημιουργούμενης ενοχής (άρθρο 361 ΑΚ), όπως προπάντων η αυτονομία της ιδιωτικής βούλησης⁷, δεν είναι ίδιες με αυτές που διέπουν τη σχετικότητα ενοχών που δημιουργούνται εκ του νόμου, συμπίπτουν ωστόσο με τις αξιολογήσεις που επιβάλλουν τον περιορισμό της νομικής ενέργειας μη ενοχικών δικαιοπραξιών (π.χ. εμπράγματων συμβάσεων) αποκλειστικά στους ίδιους τους δικαιοπρακτούντες⁸.

6. Βλ. λ.χ. Ρόκα στον ΑΚ Γεωργιάδη/Σταθόπουλου, άρθρ. 816-819 αρ. 8.

7. Βλ. μεταξύ άλλων Σταθόπουλο, Γεν. Ενοχ., § 4 αρ. 31.

8. Με βάση τις υποκείμενες νομοθετικές αξιολογήσεις δεν φαίνεται ορθή η άποψη του Σταθόπουλου, Γεν. Ενοχ., § 4 αρ. 42, σύμφωνα με τον οποίο η διάταξη του άρθρου 819 ΑΚ, όπως και άλλες παρόμοιες διατάξεις, εισάγει φαινομενική μόνο εξαίρεση από τη σχετικότητα των ενοχών και πραγματική εξαίρεση από τη σχετικότητα της σύμβασης: Η υποχρέωση του τρίτου έναντι του χρήστη προς απόδοση του πράγματος συνιστά ήδη εξαίρεση από τον κανόνα της εσωτερικής (inter partes) ισχύος των ενοχών, αφού η νομική θέση του τρίτου επηρεάζεται από την ύπαρξη καθεαυτήν της ξένης ενοχής. Διότι η λειτουργία του άρθρου 819 ΑΚ προφανώς δεν είναι διαφορετική από αυτήν που θα επιτελούσε στην υποθετική περίπτωση μιας εκ του νόμου δημιουργούμενης ενοχικής σχέσης χρησιδανείου: Και στις δύο περιπτώσεις οι τρίτοι υφίστανται έννομες συνέπειες (υποχρεούνται ενοχικά να αποδώσουν το πράγμα στο χρήστη) ανεξάρτητα από το λόγο γέννησης αυτής της σχέσης (δικαιοπραξία ή νόμος), μόνο και μόνο επειδή υπάρχει η ενοχική σχέση μεταξύ χρησάμενου και χρήστη. Η ορθότητα της διαπίστωσης αυτής δεν αναιρείται βέβαια από το ότι στην περίπτωση σύμβασης χρησιδανείου ο κανόνας του άρθρου 819 ΑΚ αντίκειται, όπως προειπώθηκε, σε επίπεδο ουσιαστικών σταθμίσεων και στην αρχή της σχετι-

II. Η (γνήσια) σύμβαση υπέρ τρίτου ως εξαίρεση από την αρχή της σχετικότητας

Οι ανωτέρω σκέψεις, μολονότι σαφώς επιδεικτικές περαιτέρω εκλέπτυνσης, συμβάλλουν στον ακριβέστερο καθορισμό της σχέσης του θεσμού της (γνήσιας) σύμβασης υπέρ τρίτου (στο εξής ΣΥΤ) προς την αρχή της σχετικότητας.

Η ΣΥΤ συνιστά εξαίρεση από την αρχή της σχετικότητας κατά το ότι ο τρίτος (στο εξής Τ) αποκτά επί τη βάσει ξένης δικαιοπραξίας, της σύμβασης δηλαδή μεταξύ του υποσχεθέντος και του δέκτη της υπόσχεσης (στο εξής Υ και Δ αντίστοιχα), και χωρίς οποιαδήποτε δική του σύμπραξη δικαίωμα να απαιτήσει απευθείας από τον Υ τη συμφωνημένη παροχή. Πρόκειται συνεπώς για *εξαίρεση από την αρχή της σχετικής ενέργειας των δικαιοπραξιών*⁹, δικαιολογούμενη από το ότι ο Τ απλώς ωφελείται από τη ΣΥΤ ενώ ταυτόχρονα δικαιούται να αποποιηθεί την ωφέλεια που του προσπορίζεται ανεξάρτητα από τη θέλησή του (άρθρο 413 ΑΚ)¹⁰: Παρότι ο Τ δεν προβαίνει ο ίδιος σε κάποια δικαιοπραξία, γεννιέται με τη ΣΥΤ μια προηγουμένως μη υφιστάμενη ενοχή ανάμεσα σε Τ ως δανειστή και Υ ως οφειλέτη με αντικείμενο την υποχρέωση του Υ έναντι του Τ ή, ιδωμένα από την πλευρά του Τ, με αντικείμενο την απαίτηση του Τ κατά του Υ για τη συμφωνημένη μεταξύ Υ και Δ παροχή. Το ακριβές περιεχόμενο της νέας ενοχής καθορίζεται αποφασιστικά από τη δικαιοπραξία που τη δημιουργεί, τη σύμβαση δηλαδή ανάμεσα σε Δ και Υ: Αφού η δικαιοπρακτική βούληση των Δ και Υ αποτελεί τον αποκλειστικό λόγο για την απαίτηση του Τ κατά του Υ, είναι εύλογο πρώτιστα η ίδια δικαιοπρακτική βούληση, όπως αυτή προκύπτει με βάση τους γενικούς κανόνες, να καθορίζει τους ακριβείς όρους υπό τους οποίους τελεί η εν λόγω απαίτηση· ασφαλώς, και ο νόμος μπορεί να δρα συμπληρωτικά¹¹.

Πέραν τούτου, ο ενοχικός δεσμός μεταξύ Υ και Τ διέπεται από τους κανόνες που εφαρμόζονται γενικά σε κάθε ενοχή. Έτσι, ο Τ ως άμεσος δανειστής του Υ δικαιούται λ.χ. αποζημίωσης από τον Υ αν αυτός δεν εκπληρώνει τις υποχρεώσεις του¹², ενώ από την άλλη πλευρά βαρύνεται με τις υποχρεώσεις και τα βάρη κάθε

κής ενέργειας των δικαιοπραξιών (αυτό ασφαλώς δεν θα συνέβαινε αν η ενοχική σχέση μεταξύ χρήστη και χρησάμενου δημιουργούνταν όχι δικαιοπρακτικά αλλά εκ του νόμου).

9. Πρβλ. Σταθόπουλο, Γεν. Ενοχ., § 4 αρ. 47, ο οποίος θεωρεί ότι η ΣΥΤ αποτελεί εξαίρεση της σχετικότητας των *συμβάσεων* και όχι της σχετικότητας των *ενοχών*. Ωστόσο, η ενοχή που έχει ήδη γεννηθεί ανάμεσα στον Υ και τον Τ με τη ΣΥΤ δεν είναι, κατ' απόκλιση από τον κανόνα της εσωτερικής ισχύος των ενοχών, εντελώς ανεξάρτητη από τα συμβάντα στο πλαίσιο της ενοχής που συνδέει Υ και Δ, βλ. αμέσως παρακάτω.

10. Βλ. μεταξύ άλλων Απ. Γεωργιάδη, Γεν. Ενοχ., 1999, § 34 αρ. 3.

11. Όρο υπό τον οποίο τελεί η απαίτηση του Τ εισάγει λ.χ. το άρθρο 412 ΑΚ συμπληρώνοντας κατά τούτο τη σύμβαση των Δ και Υ: Το δικαίωμα του Τ μπορεί, εφόσον δεν προκύπτει κάτι άλλο από τη σύμβαση, να ανακληθεί πριν την αναφερόμενη στη διάταξη δήλωση του Τ.

12. Βλ. μεταξύ άλλων Σταθόπουλο, Γεν. Ενοχ., § 25 αρ. 47.

δανειστή, όπως προπάντων με υποχρεώσεις επιμέλειας¹³. Στους εφαρμοζόμενους κανόνες εντάσσεται και η αρχή ότι η αλλοίωση ή η κατάργηση ενοχής προϋποθέτει σχετική σύμβαση μεταξύ των μερών της (βλ. άρθρα 361 και 454 ΑΚ). Αν επομένως τα μέρη της σύμβασης (Υ και Δ) με την οποία δημιουργήθηκε η ενοχή μεταξύ Τ και Υ συμφώνησαν ότι παραιτούνται από το δικαίωμα ανάκλησης του δικαιώματος του Τ, δεν δικαιούνται, ακόμη και πριν τη δήλωση του Τ κατά το άρθρο 412 ΑΚ, να ανακαλέσουν τη δήλωσή τους αυτή με μεταγενέστερη σύμβαση μεταξύ τους καταργώντας έτσι το δικαίωμα του Τ χωρίς τη σύμπραξή του¹⁴. Διότι το δικαίωμα του Τ έναντι του Υ έχει γεννηθεί με συγκεκριμένο περιεχόμενο, εν προκειμένω ως αμετάκλητο, ήδη με την πρώτη σύμβαση, η οποία ως ιδρυτική της ενοχής δικαιοπραξία μπορεί να ορίσει καταρχήν ελεύθερα το περιεχόμενό της. Εφόσον λοιπόν το δικαίωμα του Τ δεν τελεί υπό αντίθετο συμβατικό ή νόμιμο όρο (βλ. ιδίως άρθρο 412 ΑΚ), δικαιοπρακτική κατάργησή του είναι δυνατή μόνο με σύμβαση των ίδιων των μερών της νέας ενοχής (Τ και Υ)¹⁵. Αυτό ισχύει ασφαλώς και για τις τυχόν δευτερογενείς αξιώσεις (ιδίως αποζημίωσης) που σύμφωνα με το νόμο γεννιούνται στο πρόσωπο του Τ αν ο Υ αθετήσει την πρωτογενή του υποχρέωση¹⁶.

Περαιτέρω, η ΣΥΤ δημιουργεί συνήθως ενοχικό δεσμό όχι μόνο μεταξύ Τ και Υ¹⁷, αλλά και ανάμεσα σε Υ και Δ (σχέση κάλυψης)¹⁸. Το περιεχόμενο της ενοχής των Υ και Δ μπορεί να είναι οποιοδήποτε¹⁹. Αρκεί να προκύπτει από τη σύμβαση ότι μία τουλάχιστον παροχή του Υ θα καταβληθεί στον Τ και ότι ο τελευταίος αποκτά το δικαίωμα να την απαιτήσει απευθείας από τον Υ (άρθρο 411 ΑΚ). Αν μάλιστα η σύμβαση δεν ορίζει κάτι άλλο, διατηρεί και ο ίδιος ο Δ δικαίωμα να απαιτήσει από τον Υ την καταβολή στον Τ (άρθρο 410 ΑΚ)²⁰. Για την περίπτωση αυτή γίνεται γενικά δεκτό ότι δεν πρόκειται για ενεργητική εις ολόκληρον ενοχή με οφειλέτη τον Υ και δανειστές τους Δ και Τ, επειδή ο Δ δεν μπορεί να απαιτήσει κατα-

13. Απ. Γεωργιάδης, Γεν. Ενοχ., 1999, § 34 αρ. 14.

14. Πρβλ. Σπυριδάκη, Γεν. Ενοχ., 2004, σ. 541. Α.ά. Σταθόπουλος, Γεν. Ενοχ., § 25 αρ. 31.

15. Jagmann σε Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, 2004, § 328, αρ. 41· Gernhuber, Das Schuldverhältnis, 1989, § 20 III 4 e.

16. Πρβλ. Αιτζερόπουλο, ΕρμΑΚ 412 αρ. 5· Γεωργιάδη στον ΑΚ Γεωργιάδη/Σταθόπουλου, άρθρ. 412 αρ. 8.

17. Jagmann, ό.π. υποσ. 15, § 328, αρ. 26.

18. Είναι ωστόσο δυνατό να δημιουργείται με τη ΣΥΤ ενοχικός δεσμός μόνο μεταξύ Υ και Τ: Αυτό συμβαίνει λ.χ. στην περίπτωση που ο Υ προβαίνει σε αφηρημένη, κατά την έννοια και με τον τύπο του άρθρου 873 ΑΚ, υπόσχεση χρέους υπέρ του Τ (βλ. Μπαλή, Γεν. Ενοχ., 1954, § 108/2) προσνέμοντας μεν στον Τ το δικαίωμα να απαιτήσει απευθείας την παροχή, αποκλείοντας ωστόσο την απαίτηση του Δ κατά του Υ για καταβολή στον Τ.

19. Βλ. π.χ. Αστ. Γεωργιάδη, Γεν. Ενοχ. Ι, 2003, § 16 αρ. 6.

20. Βλ. λ.χ. Γεωργιάδη στον ΑΚ Γεωργιάδη/Σταθόπουλου, άρθρ. 410 αρ. 7 επ.

βολή στον εαυτό του, αλλά μόνο στον T²¹. Σε δογματικό επίπεδο, το αν θα συμφωνήσει κανείς με την άποψη αυτή εξαρτάται αφενός μεν από το αν ως περιεχόμενο της οφειλόμενης από τον Y παροχής θεωρεί κανείς όχι γενικά την καταβολή, αλλά την καταβολή στον T²², αφετέρου δε από το αν με ένα τέτοιο περιεχόμενο η παροχή που ο Y οφείλει αντιστοίχως στον Δ (καταβολή στον T) και στον T (καταβολή στον ίδιο) είναι διαφορετική. Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης²³ απορρίπτεται άνευ άλλου η κατασκευή της ενεργητικής ενοχής εις ολόκληρον. Η θέση αυτή υπέρ της διαφορετικότητας του περιεχομένου των απαιτήσεων των Δ και T κατά του Y φαίνεται ορθότερη και επιβεβαιώνεται άμεσα σε περίπτωση εκχώρησης σε τρίτους: Ο μεν Δ μπορεί να εκχωρήσει μόνο την απαίτησή του για καταβολή στον T, ενώ ο ίδιος ο T μπορεί να εκχωρήσει την απαίτηση για το ίδιο το αντικείμενο της παροχής. Ούτως ή άλλως, ο δογματικός χαρακτηρισμός της τριπρόσωπης σχέσης ως ενεργητικής ενοχής εις ολόκληρον δεν είναι αναγκαίος για την εξήγηση της αλληλεπίδρασης μεταξύ των δύο ενοχών²⁴.

Ενόψει της αρχής της σχετικότητας ως εσωτερικής (*inter partes*) ισχύος υφιστάμενων ενοχών, οι δύο ενοχικές σχέσεις που δημιουργεί η ΣΥΤ (μεταξύ T και Y αφενός και μεταξύ Δ και Y αφετέρου) είναι αυτοτελείς δικαιοκοί δεσμοί²⁵ και δεν αναπτύσσουν νομική ενέργεια για πρόσωπα πέραν των μερών τους ενώ τα συμβά-ντα στο πλαίσιο καθεμιάς σχέσης δημιουργούν έννομες συνέπειες μόνο εσωτερικά (*inter partes*)²⁶: Για τη σχέση Y-T ο Δ είναι τρίτος, όπως τρίτος είναι για τη σχέση Δ-Y ο T. Ο κανόνας αυτός κάμπτεται ωστόσο από ευρείες εξαιρέσεις λόγω της στενής σύνδεσης των δύο ενοχών: Η ενοχή ανάμεσα σε T και Y στηρίζεται στην ίδια δικαιοπραξία που δημιούργησε τον ενοχικό δεσμό των Δ και Y, ενώ λειτουργικά η πρώτη ενοχή υλοποιεί, συμπληρώνει την δεύτερη, η οποία με τη σειρά της εμπεριέχει την αιτία για την ύπαρξη της πρώτης²⁷. Αν π.χ. ο Δ πουλάει στον Y το αυτοκίνητό του συμφωνώντας να καταβάλει ο Y το τίμημα όχι στον Δ αλλά στον T παρέχοντας ταυτόχρονα στον T το δικαίωμα να απαιτήσει απευθείας από τον Y την καταβολή, τότε η ενοχή που δημιουργείται σύμφωνα με το άρθρο 411 ΑΚ ανάμεσα σε Y και T συμπληρώνει λειτουργικά τη σύμβαση της πώλησης ανάμεσα σε Δ και Y. Διότι στο πλαίσιο της σχέσης Y-T καταβάλλεται η οφειλόμενη από τον Y αντι-

21. Βλ. π.χ. Γεωργιάδη στον ΑΚ Γεωργιάδη/Σταθόπουλου, άρθρ. 410 αρ. 7· Σταθόπουλο, Γεν. Ενοχ., § 25 υποσ. 29.

22. Πρβλ. τον ορισμό της παροχής στη μη γνήσια σύμβαση υπέρ τρίτου, βλ. λ.χ. Σταθόπουλο, Γεν. Ενοχ., § 25 αρ. 1.

23. Έτσι Jagmann, ό.π. υποσ. 15, § 328, αρ. 33. Πρβλ. Φίλιο, Γεν. Ενοχ., § 144 Ε 2.

24. Βλ. αμέσως παρακάτω.

25. Πρβλ. Βαθρακοκοίλη, ΕΡΝΟΜΑΚ (2003) 411 αρ. 1.

26. Λιτζερόπουλος, ΕρμΑΚ 414 αρ. 1· Βαθρακοκοίλης, ΕΡΝΟΜΑΚ 410 αρ. 2.

27. Μπαλής, Γεν. Ενοχ., 1954, § 108/2· Γεωργιάδης στον ΑΚ Γεωργιάδη/Σταθόπουλου, άρθρ. 410-415 αρ. 15.

παροχή για το αυτοκίνητο του Δ, ενώ η συναλλαγή μεταξύ Δ και Υ (πώληση) αποτελεί τη νόμιμη αιτία στην οποία στηρίζεται η δημιουργούμενη μεταξύ Υ και Τ ενοχή. Έτσι, η καταβολή στον Τ αποσβένει όχι μόνο την απαίτηση του Τ κατά του Υ, αλλά και το κατά κανόνα παραλλήλως υφιστάμενο δικαίωμα του Δ στη σχέση κάλυψης να απαιτήσει από τον Υ την παροχή στον Τ· και αντίστροφα η μη εκπλήρωση της υποχρέωσης του Υ έναντι του Τ συνιστά παραβίαση όχι μόνο της υφιστάμενης μεταξύ Υ και Τ ενοχής, αλλά και της ενοχικής σχέσης που συνδέει Δ και Υ. Τουλάχιστον επομένως για την περίπτωση που ο Δ έχει και αυτός δικαίωμα να ζητήσει από τον Υ καταβολή στον Τ, δεν πρέπει να αποκλείεται α ριγοί η αξίωση αποζημίωσης τόσο του Δ όσο και του Τ κατά του Υ για υπαίτια παραβίαση της υπόσχεσης του τελευταίου να καταβάλει την παροχή στον Τ²⁸. Αν π.χ. ο Υ πωλεί το αυτοκίνητό του στον Δ, το οποίο ο Δ θέλει να δωρίσει στον Τ, με τη συμφωνία ότι ο Τ αποκτά άμεσα το δικαίωμα να απαιτήσει απευθείας από τον Υ τη μεταβίβαση του αυτοκινήτου στον ίδιο, τότε σε περίπτωση υπερημερίας του Υ είναι δυνατόν να υφίσταται ζημία αφενός μεν ο Τ λόγω της άπρακτης μετάβασής του στο χώρο του Υ, αφετέρου δε ο Δ επειδή για το διάστημα της υπερημερίας μίσθωσε με δικά του έξοδα ένα άλλο αυτοκίνητο για τις μετακινήσεις του Τ· και ως προς τους δύο ο Υ υπέχει υποχρέωση αποζημίωσης²⁹.

Γενικά, η ουσιαστική σχέση των δύο ενοχών (Δ-Υ και Υ-Τ), το είδος δηλαδή και η ένταση της αλληλεξάρτησης ή αντιστοίχως της αμοιβαίας αυτοτέλειας, είναι που πρέπει να αποτελεί τη βάση προσδιορισμού των γεγονότων εκείνων που συντελούνται μεν στο πλαίσιο της μιας σχέσης ασκούν ωστόσο νομική επίδραση και στην άλλη, παρότι δεν πρόκειται για ενεργητική ενοχή εις ολόκληρον. Μια τέτοια αξιολόγηση οδηγεί λ.χ. στο συμπέρασμα ότι η δόση αντί καταβολής στον Τ πρέπει, με την επιφύλαξη αντίθετης ερμηνείας της σύμβασης μεταξύ Δ και Υ, να θεωρηθεί ότι αποσβένει και την παράλληλα υφιστάμενη απαίτηση του Δ κατά του Υ για καταβολή στον Τ, αφού με την ισοδύναμη προς καταβολή της οφειλόμενης παροχής ικανοποίηση του Τ εκπληρώνεται κατά κανόνα ο σκοπός της ΣΥΤ. Αντίθετα, η δόση αντί καταβολής στον Δ πρέπει να αφήνει ανεπηρέαστη την αξίωση του ίδιου του Τ κατά του Υ³⁰.

B. Προβολή ενστάσεων από τη σύμβαση - άρθρο 414 ΑΚ

Με τις παρατηρήσεις που προηγήθηκαν διευκολύνεται ο προσδιορισμός και η

28. Λιτζερόπουλος, ΕρμΑΚ 410 αρ. 6.

29. Η αναφερόμενη στη θεωρία δυνατότητα του Δ, σε περίπτωση που έχει παράλληλα αξίωση εκπλήρωσης της παροχής του Υ (άρθρο 410 ΑΚ), να απαιτήσει την καταβολή αποζημίωσης όχι στον ίδιο αλλά στον Τ (βλ. λ.χ. Απ. Γεωργιάδη, Γεν. Ενοχ., 1999, § 34 αρ. 27· Φίλιο, Γεν. Ενοχ., 2004, § 145 Β), πρέπει να θεωρηθεί ότι αφορά αποκλειστικά τις περιπτώσεις στις οποίες τη ζημία από την παραβίαση της υποχρέωσης του Υ την υφίσταται μόνο ο Τ (πρβλ. Σταθόπουλο, Γεν. Ενοχ., § 25 υποσ. 3).

30. Jagmann, ό.π. υποσ. 15, § 328, αρ. 43.

τυποποίηση των ενστάσεων που μπορεί να προβάλει ο Υ εναντίον του Τ, πέραν φυσικά των ενστάσεων που αφορούν άμεσα, ανεξάρτητα δηλαδή από τη ΣΥΤ ή την ενοχή ανάμεσα σε Υ και Δ, τη σχέση του Υ με τον Τ και που γενικά κάθε οφειλέτης μπορεί να επικαλεστεί έναντι του δανειστή του (π.χ. ένσταση συμψηφισμού για ανταπαίτηση του Υ έναντι του ίδιου του Τ³¹).

Ι. Επιτρεπόμενες ενστάσεις

Ο Υ διαθέτει καταρχάς εναντίον του Τ τις ενστάσεις που συνδέονται άμεσα με το κύρος και το περιεχόμενο της δικαιοπραξίας η οποία τριτενεργώντας δημιούργησε την ενοχή ανάμεσα σε Υ και Τ, της σύμβασης δηλαδή ανάμεσα σε Υ και Δ. Οι ενστάσεις αυτές αφορούν είτε καθεαυτήν τη νομική ισχύ της ΣΥΤ (π.χ. ακυρότητα, ακυρωσία κλπ³²) είτε την έκταση των δικαιωμάτων του Τ, όπως καθορίστηκαν από τη σύμβαση μεταξύ Υ και Δ ιδίως αναφορικά προς τους όρους και τους περιορισμούς με τους οποίους συνδέθηκε η γέννηση και η άσκησή τους (π.χ. αναβλητικές και διαλυτικές αιρέσεις)³³. Και στις δύο περιπτώσεις ο λόγος για την αναγνώριση της δυνατότητας του Υ να επικαλεστεί έναντι του Τ, παρότι δεν είναι αντισυμβαλλόμενος του, ελαττώματα της ΣΥΤ ή το αναφερόμενο στο δικαίωμα του Τ περιεχόμενό της (βλ. άρθρο 414 ΑΚ: «ενστάσεις από τη σύμβαση»), έγκειται στο ότι η γενεσιουργός της ενοχής των Υ και Τ αιτία εντοπίζεται, κατ' εξαίρεση από την αρχή της σχετικής ενέργειας των δικαιοπραξιών, αποκλειστικά στη συμφωνία ανάμεσα σε Υ και Δ³⁴: Ανεξάρτητα από οποιαδήποτε ρητή νομοθετική πρόβλεψη³⁵, είναι εύλογο να αντλεί ο Τ δικαιώματα έναντι του Υ και ο Υ να δεσμεύεται έναντι του Τ μόνο εφόσον η εν λόγω συμφωνία πράγματι υπάρχει και είναι απαλλαγμένη ελαττωμάτων κύρους, και βεβαίως μόνο στο βαθμό που αυτό συμβιβάζεται με το

31. Βλ. π.χ. *Απ. Γεωργιάδη*, Γεν. Ενοχ., § 34 αρ. 25.

32. Βλ. π.χ. *Γεωργιάδη* στον ΑΚ Γεωργιάδη/Σταθόπουλου, άρθρ. 414 αρ. 5.

33. Με βάση τις σκέψεις αυτές πρέπει καταρχήν να γίνει δεκτό ότι και δικονομικού χαρακτήρα περιορισμοί του δικαιώματος του Τ, όπως λ.χ. ρήτρα παρέκτασης της κατά τόπον αρμοδιότητας (άρθρο 43 ΚΠολΔ) ή διαιτησίας (άρθρο 867 ΚΠολΔ), είναι επιτρεπτοί, ακόμη κι αν σύμφωνα με τη σύμβαση προορίζονται να ισχύουν μόνο έναντι του Τ και όχι στη σχέση Υ-Δ: Αν τα μέρη της ΣΥΤ δικαιούνται να εξαρτήσουν την εξώδικη άσκηση του δικαιώματος του Τ από όρους, είναι συνεπές να μπορούν να το κάνουν και αναφορικά με την ένδικη άσκησή του. Και στις δύο περιπτώσεις πρόκειται κατ' ουσίαν για διαμόρφωση του ακριβούς περιεχομένου του δικαιώματος του Τ με την έννοια του καθορισμού των (εξώδικων ή δικαστικών) εξουσιών που παρέχονται στον Τ κατά του Υ. Σε καμία περίπτωση δεν πρόκειται επομένως για απαγορευμένη (δικονομική) σύμβαση σε βάρος τρίτου –έτσι όμως *Απαλαγάκη*, Γνήσια σύμβαση υπέρ τρίτου. Δέσμευση του τρίτου από τη ρήτρα παρεκτάσεως που περιλήφθηκε στη σύμβαση, ΕλλΔνη 1993, 266 (271 επ)–, αφού η εν λόγω ρήτρα περιορίζει απλώς τα δικαιώματα που οι Δ και Υ παραχωρούν στον Τ: το «ισοζύγιο» συνεπώς παραμένει θετικό για τον Τ.

34. Ως εκ τούτου δύσκολα δικαιολογείται η θέση ότι η ενοχή με τον τρίτο δημιουργείται από τον νόμο, *Σταθόπουλος*, Γεν. Ενοχ., § 4 αρ. 47.

35. *Σταθόπουλος*, Γεν. Ενοχ., § 25 αρ. 39.

περιεχόμενό της, όπως αυτό διαμορφώθηκε –καταρχήν ελεύθερα– από τα συμβαλλόμενα μέρη Δ και Υ. Εφόσον επομένως υπάρχει η σχετική πρόβλεψη στη ΣΥΤ, ο Υ δικαιούται να αντιτάξει στον Τ ακόμη και ενστάσεις που κανονικά δεν θα μπορούσε να προβάλει³⁶. Αν λ.χ. οι Δ και Υ συμπεριλάβουν στη ΣΥΤ τον όρο ότι ο Υ μπορεί να συμψηφίσει την απαίτηση του Τ με ανταπαιτήσεις που τυχόν έχει ο Υ κατά του Δ, τίποτα δεν εμποδίζει την προβολή της σχετικής ένστασης από τον Υ³⁷.

Περαιτέρω, ο Υ μπορεί να αντιτάξει στον Τ ενστάσεις εδραζόμενες σε συμβάντα που λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο της σχέσης κάλυψης (μεταξύ Υ και Δ), στο βαθμό που οι δημιουργούμενοι με τη ΣΥΤ ενοχικοί δεσμοί (Υ-Τ και Δ-Υ) δεν συσχετίζονται απλώς λόγω της κοινής ιδρυτικής δικαιοπραξίας, αλλά *συνδέονται και λειτουργικά μεταξύ τους*³⁸. Τέτοιου είδους ενστάσεις βασισμένες στη λειτουργική σύνδεση της ενοχής των Υ και Τ με τη σχέση κάλυψης πηγάζουν προπάντων από τη *συναλλαγματική αλληλεξάρτηση* της απαίτησης του Τ κατά του Υ (ή και της ενδεχομένου παράλληλα υφιστάμενης απαίτησης του Δ κατά του Υ για καταβολή στον Τ - άρθρο 410 ΑΚ) και των απαιτήσεων που απέκτησε με τη ΣΥΤ ο Υ κατά του Δ ως αντιπαροχή για τη συνομολόγηση της δικής του υποχρέωσης έναντι του Τ. Πράγματι, η βούληση των μερών της ΣΥΤ (Δ και Υ), η οποία δημιουργεί την υποχρέωση του Υ να καταβάλει στον Τ, συνδέει συχνά την υποχρέωση αυτή και φυσικά το σχετικό δικαίωμα του Τ κατά του Υ με την αντίστοιχη υποχρέωση του Δ να καταβάλει ο ίδιος κάποια παροχή στον Υ³⁹. και αντίστροφα, ο Δ προβαίνει από την πλευρά του στη συνομολόγηση της δικής του υποχρέωσης έναντι του Υ επειδή ο Υ υπόσχεται ταυτόχρονα να καταβάλει στον Τ (αμφοτεροβαρής ΣΥΤ). Η συναλλαγματική αυτή αλληλεξάρτηση δεν επιτρέπεται να αγνοείται απλώς και μόνο επειδή οι επίμαχες απαιτήσεις δεν συνυπάρχουν, όπως συμβαίνει συνήθως, στο πλαίσιο της ίδιας ενοχής, αλλά αποτελούν περιεχόμενο δύο διακριτών δικαϊκών δεσμών. Αντίθετα, η αρχή της εσωτερικής ισχύος των ενοχών, που επιβάλλει καταρχήν την αυτοτέλεια της εξέλιξης μιας ενοχής (εδώ Υ-Τ) από τα συμβάντα στο πλαίσιο μιας

36. Γεωργιάδης στον ΑΚ Γεωργιάδη/Σταθόπουλου, άρθρ. 414 αρ. 2.

37. Γίνεται γενικά δεκτό ότι ο Υ –προφανώς με την επιφύλαξη αντίθετης συμφωνίας– δεν μπορεί να αντιτάξει στον Τ ένσταση συμψηφισμού με ανταπαιτήσή του κατά του Δ, βλ. λ.χ. Σταθόπουλο, Γεν. Ενοχ., § 25 αρ. 41· Απ. Γεωργιάδη, Γεν. Ενοχ., § 34 αρ. 25.

38. Βλ. παραπάνω υπό Α. ΙΙ.

39. Ορθά παρατηρεί ο *Gernhuber*, Das Schuldverhältnis, § 20 IV 4 e, ότι η συναλλαγματική σύνδεση αφορά άμεσα και πρωταρχικά και την απαίτηση του Τ κατά του Υ και όχι απλώς το ενδεχομένου παράλληλα υφιστάμενο δικαίωμα του Δ (άρθρο 410 ΑΚ) να απαιτήσει και ο ίδιος την καταβολή στον Τ (βλ. όμως *Jagmann*, ό.π. υποσ. 15, § 328, αρ. 31)· έτσι, ο Δ μπορεί, αν ο Υ δεν προβαίνει στη συμφωνημένη παροχή προς τον Τ, να προβάλει κατά του Υ την ένσταση μη εκπληρωθέντος συναλλάγματος (άρθρο 374 ΑΚ) ακόμη και όταν η ΣΥΤ προσδίδει στον Τ το αποκλειστικό δικαίωμα να απαιτήσει την παροχή.

άλλης (εδώ Δ-Υ)⁴⁰, πρέπει να κάμπτεται με σκοπό την πραγματοποίηση της ενσωματωμένης στην αμοτεροβαρή ΣΥΤ βούλησης η οποία συνέδεσε λειτουργικά (συναλλαγματικά) την υποχρέωση του Υ στο πλαίσιο της μίας ενοχής (έναντι του Τ) με την απαίτησή του στο πλαίσιο της άλλης (κατά του Δ). Ο Υ δικαιούται επομένως να αντιτάξει στον Τ προπάντων την ένσταση μη εκπληρωθέντος συναλλάγματος (άρθρο 374 ΑΚ) όσο ο Δ δεν καταβάλει τη δική του παροχή, ή την απαλλαγή του από την υποχρέωση λόγω ανυπαίτιας αδυναμίας παροχής του αντισυμβαλλομένου του (Δ) (άρθρο 380 ΑΚ)⁴¹. Δεδομένου ότι η συναλλαγματική σύνδεση των εκατέρωθεν υποχρεώσεων (του Υ έναντι του Τ και του Δ έναντι του Υ) αποτελεί άμεσο περιεχόμενο της ΣΥΤ, οι σχετικές ενστάσεις πηγάζουν κυριολεκτικά από τη σύμβαση κατά την έννοια του άρθρου 414 ΑΚ.

II. Ανεξαρτησία των ενστάσεων κατά του τρίτου από τις ενστάσεις κατά του δέκτη της υπόσχεσης

Σχετικά με τις ενστάσεις του Υ έναντι του Τ αναφέρεται συχνά ότι ο Υ μπορεί να αντιτάξει στον Τ εκείνα τα μέσα άμυνας που θα είχε κατά του Δ αν εναγόταν από αυτόν⁴². Ωστόσο, ένας τέτοιου είδους προσδιορισμός του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 414 ΑΚ μπορεί να έχει απλώς το νόημα ότι τα ελαττώματα κύρους και το περιεχόμενο της ΣΥΤ δεν αφορούν μόνο τη σχέση των ιδίων των συμβαλλομένων Υ και Δ αλλά αντιτάσσονται, όπως μόλις προαναφέρθηκε, και έναντι του Τ, αφού το δικαίωμά του έναντι του Υ θεμελιώνεται αποκλειστικά στη ΣΥΤ. Με την έννοια αυτή και μόνο, ως δυνατότητα δηλαδή επίκλησης από τον Υ των σχετιζόμενων με το κύρος και το περιεχόμενο της ΣΥΤ μέσων άμυνας, μπορεί ακόμη, κάπως σχηματικά, να ειπωθεί ότι ο Υ δεν δύναται στο πλαίσιο της σχέσης του με τον Τ να τεθεί σε δυσμενέστερη θέση απ' ό,τι εάν ήταν υποχρεωμένος να παράσχει όχι στον Τ αλλά απευθείας στον Δ⁴³, ή ότι ο Τ δεν προσκτάται με τη ΣΥΤ δικαιώματα που υπερακοντίζουν τα δικαιώματα του Δ, άμεσου αντισυμβαλλομένου του Υ⁴⁴.

40. Βλ. παραπάνω υπό Α. Ι.

41. Απόλυτα κρατούσα γνώμη, βλ. π.χ. Σταθόπουλο, Γεν. Ενοχ., § 25 αρ. 39· Απ. Γεωργιάδη, Γεν. Ενοχ., § 34 αρ. 24· Αστ. Γεωργιάδη, Γεν. Ενοχ. Ι, § 16 αρ. 47.

42. Απ. Γεωργιάδης, Γεν. Ενοχ., § 34 αρ. 24· Αστ. Γεωργιάδης, Γεν. Ενοχ. Ι, § 16 αρ. 45· Φίλιος, Γεν. Ενοχ., § 144 Γ Π 1· Ανδρουτσόπουλος, Νομική θέσις του τρίτου επί γνησίας συμβάσεως υπέρ τρίτου, ΝοΒ 1980, 1407 (1417). Πρβλ. ΑΠ 685/1966 ΝοΒ 1967, 627.

43. *Paranikolaou*, Schlechterfullung beim Vertrag zugunsten Dritter, 1976, σ. 88. *Gernhuber*, Das Schuldverhältnis, § 20 IV 3 b· *Jagmann*, ό.π. υποσ. 15, § 334, αρ. 1· *Gottwald* σε Münchener Kommentar zum BGB, 2001, § 334, αρ. 1.

44. *Jagmann*, ό.π. υποσ. 15, § 334, αρ. 16. Έτσι επίσης το Γερμανικό Ακυρωτικό (BGH) για τις ενστάσεις του οφειλέτη σε συμβάσεις με προστατευτική τριτενέργεια όπου η § 334 ΓερμΑΚ (=άρθρο 414 ΑΚ) εφαρμόζεται αναλόγως, βλ. BGH NJW 1998, 1059 (1061)· BGHZ 127, 378 (384-385)· BGH NJW 1987, 1013· BGH NJW 1975, 867 (869)· BGHZ 33, 247 (250).

Θα ήταν όμως λανθασμένη η απόλυτη εξάρτηση των δυνατοτήτων άμυνας του Υ έναντι του Τ από τις ενστάσεις που έχει ο Υ στη σχέση του με τον Δ. Διότι, αντίθετα λ.χ. προς την περίπτωση που εκχωρείται μια απαίτηση, οπότε ο εκδοχέας καθίσταται ειδικός διάδοχος του εκχωρητή και ως εκ τούτου αποκτά την απαίτηση όπως ήταν υπό τη δικαιοκτησία του αρχικού δανειστή ώστε η συντελούμενη άνευ συναίνεσης του οφειλέτη μεταβίβαση να μην μπορεί να επιφέρει χειροτέρευση της έννομης θέσης του⁴⁵, στη ΣΥΤ ο Τ αποκτά αυτοτελές δικαίωμα απευθείας στο πρόσωπό του, χωρίς διέλευση από την περιουσία του Δ⁴⁶, η οποία θα δικαιολογούσε τη σύνδεση της έννομης θέσης του Τ έναντι του Υ με αυτήν του Δ. Αυτό εξηγεί και τη διαφορετική διατύπωση των άρθρων 414 και 463 ΑΚ, που οριοθετούν τις δυνατότητες άμυνας του οφειλέτη στη ΣΥΤ και στην εκχώρηση απαίτησης αντιστοίχως: Ενώ στην εκχώρηση ο οφειλέτης δικαιούται, βάσει της ευρείας διατύπωσης του άρθρου 463 ΑΚ, να αντιτάξει κατά του εκδοχέα ως ειδικού διαδόχου όλες τις ενστάσεις που είχε κατά του εκχωρητή πριν από την αναγγελία, κατά το χρόνο δηλαδή συντέλεσης της εκχώρησης (άρθρο 460 ΑΚ), στη ΣΥΤ ο νόμος αναφέρεται απλώς στις ενστάσεις από τη σύμβαση (άρθρο 414 ΑΚ), αφήνοντας κατά μέρος, σύμφωνα τουλάχιστον με το γράμμα του, ενστάσεις του Υ αποσυνδεδεμένες από την ίδια τη ΣΥΤ, ήτοι αποσυνδεδεμένες από το κύρος και το περιεχόμενό της.

Άλλωστε, το περιεχόμενο της ενοχής μεταξύ Υ και Τ μπορεί να είναι εντελώς διαφορετικό από αυτό του ενοχικού δεσμού μεταξύ Δ και Υ, ήδη κατά το ότι το δικαίωμα του Τ να απαιτήσει την οφειλόμενη παροχή απευθείας από τον Υ μπορεί να συμφωνείται ως αποκλειστικό. Σε μια τέτοια περίπτωση, η προσπάθεια να εξαρτηθεί κανείς τις ενστάσεις του Υ έναντι του Τ από τις ενστάσεις του Υ έναντι του Δ θα στερούσαν νοήματος. Αν λ.χ. ο Τ αποκτήσει κατά την έννοια του άρθρου 411 ΑΚ το αποκλειστικό δικαίωμα να απαιτήσει από τον Υ το τίμημα από την πώληση που ο Δ ως πωλητής συνήψε με τον Υ, τότε ο τελευταίος διαθέτει την ένσταση μη εκπληρωθέντος συναλλάγματος από τη σύμβαση πώλησης (άρθρο 374 ΑΚ) εκ των πραγμάτων μόνο έναντι του Τ, αφού βεβαίως μόνο ο Τ μπορεί να απαιτήσει από τον Υ εκπλήρωση, καταβολή δηλαδή του τιμήματος. Την αποσύνδεση των αντιτάξιμων κατά του Τ ενστάσεων από τις ενστάσεις στη σχέση Δ και Υ επιβεβαιώνει ακόμη εν τοις πράγμασι η ομόφωνη αντιμετώπιση της ένστασης συμψηφισμού στη ΣΥΤ από τη θεωρία: Ο Υ δεν μπορεί να συμψηφίσει ανταπαίτηση που τυχόν διαθέτει κατά του Δ με την απαίτηση του Τ από την ΣΥΤ⁴⁷, μολονότι έτσι τίθεται κατ'

45. Σταθόπουλος, Γεν. Ενοχ., § 27 αρ. 58· Κρητικός στον ΑΚ Γεωργιάδη/Σταθόπουλου, άρθρ. 463 αρ. 1.

46. Σταθόπουλος, Γεν. Ενοχ., § 25 αρ. 24· Αστ. Γεωργιάδης, Γεν. Ενοχ. Ι, § 16 αρ. 25· ΑΠ 709/1977, ΝοΒ 1978, 373.

47. Βλ. υποσ. 37. Αντιθέτως, δεν αμφισβητείται η δυνατότητα του οφειλέτη να συμψηφίσει μετά την εκχώρηση την μεταβιβασθείσα στον εκδοχέα απαίτηση με ανταπαίτηση που είχε στο χρόνο της αναγγελίας κατά του εκχωρητή (άρθρο 463 § 2 ΑΚ).

αποτέλεσμα σε «δυσμενέστερη» θέση, αφού σε περίπτωση που θα όφειλε καταβολή στον ίδιο τον αντισυμβαλλόμενο του (Δ) θα συνέτρεχε ο όρος της αμοιβαιότητας (άρθρο 440 ΑΚ) και ο Υ θα μπορούσε να αποσβέσει το χρέος του έναντι του Δ με συμψηφισμό.

Γ. Συντρέχον πταίσμα του δέκτη της υπόσχεσης

Ι. Το πρόβλημα

Πρωτογενές περιεχόμενο της ενοχής που δημιουργεί η ΣΥΤ ανάμεσα σε Υ και Τ είναι η απαίτηση του Τ να του καταβάλει ο Υ την παροχή που υποσχέθηκε (άρθρο 411 ΑΚ). Σε περίπτωση ωστόσο που ο Υ είτε δεν καταβάλει (προσηκόντως) την οφειλόμενη παροχή είτε παραβιάσει κάποια παρεπόμενη υποχρέωσή του έναντι του Τ, μπορεί να γεννηθούν σε βάρος του οφειλέτη (Υ) δευτερογενείς υποχρεώσεις αποζημίωσης του δανειστή (Τ) σύμφωνα με τους γενικούς κανόνες⁴⁸. Στους κανόνες αυτούς περιλαμβάνεται η διάταξη του άρθρου 300 ΑΚ: Αν ο Τ βαρύνεται με συντρέχον πταίσμα κατά την έννοια του νόμου, ο Υ ως υπόχρεος σε αποζημίωση οφειλέτης μπορεί, όπως κάθε άλλος οφειλέτης, να ζητήσει από το δικαστήριο να μην επιδικάσει ή να μειώσει την αιτούμενη από τον Τ αποζημίωση. Σύμφωνα δε με το άρθρο 300 § 2 ΑΚ στον ζημιωθέντα καταλογίζεται και το συντρέχον πταίσμα των προσώπων για τα οποία αυτός ευθύνεται (βλ. ιδίως άρθρα 71, 334 και 922 ΑΚ⁴⁹). Η ακριβής χάραξη του κύκλου των προσώπων αυτών και η αντιμετώπιση σχετικών προβλημάτων δεν αποτελούν βέβαια αντικείμενο της παρούσας μελέτης, αφού δεν αφορούν ειδικά περιπτώσεις συμβάσεων υπέρ τρίτου. Μπορεί πάντως να παρατηρηθεί σχετικά ότι το άρθρο 300 § 2 ΑΚ καταλαμβάνει τουλάχιστον τις πράξεις των προσώπων που είχαν με τη θέληση ή τουλάχιστον τη μεταγενέστερη έγκριση του ζημιωθέντος⁵⁰ εν τοις πράγμασι αναλάβει την αποτροπή των επίμαχων ζημιών ή τη διαφύλαξη των συμφερόντων και αγαθών, η βλάβη των οποίων οδήγησε στην αποκαταστατέα ζημία.

Στα πρόσωπα, το πταίσμα των οποίων καταλογίζεται σύμφωνα με το άρθρο 300 § 2 ΑΚ στον Τ και θεμελιώνει τη σχετική ένσταση του Υ, μπορεί μάλιστα να περιλαμβάνεται, ανάλογα με τις συγκεκριμένες περιστάσεις, και ο ίδιος ο Δ. Αν π.χ. ο πατέρας (Δ) του ανήλικου Τ συμβάλλεται στο δικό του όνομα με το γιατρό Υ με σκοπό την ιατρική περίθαλψη του Τ, για την οποία ο τελευταίος αποκτά, κατά την έννοια του άρθρου 411 ΑΚ, αξίωση κατά του Υ, τότε τυχόν αμελής παράλειψη του Δ να ενημερώσει τον Υ για κάποια αλλεργία του τέκνου του πρέπει να θεωρηθεί ως συντρέχον πταίσμα του ίδιου του Τ, επειδή ο Δ είναι ο νόμιμος αντιπρόσωπός του

48. Βλ. μεταξύ άλλων *Γεωργιάδη* στον ΑΚ Γεωργιάδη/Σταθόπουλου, άρθρ. 411 αρ. 11· *Σταθόπουλο*, Γεν. Ενοχ., § 25 αρ. 47.

49. *Σταθόπουλος*, Γεν. Ενοχ., § 9 αρ. 101.

50. Βλ. μεταξύ άλλων *Σταθόπουλο*, Γεν. Ενοχ., § 7 αρ. 27 και 37.

(άρθρο 300 σε συνδυασμό με άρθρο 330 ΑΚ)⁵¹. Σε μια τέτοια περίπτωση η ένσταση συντρέχοντος πταίσματος κατά του Τ δεν σχετίζεται ειδικά με το γεγονός ότι η παραβιασθείσα ενοχή ανάμεσα σε Υ και Τ γεννήθηκε βάσει ΣΥΤ. Είναι επομένως ανεξάρτητη από τη δυνατότητα του Υ να προβάλλει κατά του Τ ενστάσεις σύμφωνα με το άρθρο 414 ΑΚ· ο Υ θα είχε την ένσταση συντρέχοντος πταίσματος του Δ ακόμη και αν αντισυμβαλλόμενος του ήταν ο ίδιος ο Τ.

Το ερώτημα που τίθεται ειδικά ως προς την έννομη κατάσταση που δημιουργείται με τη ΣΥΤ και εξετάζεται στην παρούσα μελέτη, αφορά τη δυνατότητα του Υ να προβάλλει το συντρέχον πταίσμα του Δ κατά της αξίωσης αποζημίωσης που ασκεί εναντίον του ο Τ, ανεξάρτητα από το αν ο Δ μπορεί να υπαχθεί στο άρθρο 300 § 2 ΑΚ, μόνο και μόνο δηλαδή επειδή δεν πρόκειται για οποιονδήποτε τρίτο, αλλά για τον δέκτη της υπόσχεσης και άμεσα αντισυμβαλλόμενο του Υ. Ασφαλώς το ερώτημα αυτό έχει σημασία μόνο εφόσον δεν υπάρχει κάποια ρήτρα στη ΣΥΤ η οποία να θεμελιώνει τη σχετική ένσταση του Υ: Αφού, όπως προειπώθηκε, η ΣΥΤ αποτελεί τον αποκλειστικό γενεσιουργό λόγο της ενοχής των Υ και Τ, είναι συνεπές η ίδια σύμβαση να μπορεί να καθορίσει καταρχήν ελεύθερα την έκταση και τα όρια των δικαιωμάτων του Τ κατά του Υ, επομένως δε και τις ενστάσεις που ο Υ μπορεί να προβάλλει εναντίον του Τ⁵². Αυτό βέβαια ισχύει μεν πρωτίστως για τις πρωτογενείς υποχρεώσεις του Υ έναντι του Τ, καθότι αυτές πηγάζουν άμεσα από τη ΣΥΤ. Είναι ωστόσο συνεπές να γίνει δεκτή αντίστοιχη διαπλασιμότητα δια της ΣΥΤ και των δευτερογενών δικαιωμάτων του Τ, μεταξύ των οποίων ιδίως η σχετιζόμενη με την ένσταση συντρέχοντος πταίσματος αξίωση αποζημίωσης κατά του Υ, μολονότι τα δικαιώματα αυτά δεν θεμελιώνονται, αυστηρά ιδωμένα, στη δικαιοπρακτική βούληση των μερών της ΣΥΤ (Δ και Υ) αλλά στο νόμο (βλ. προπάντων άρθρα 335 επ ΑΚ). Ο λόγος είναι ότι οι δευτερογενείς απαιτήσεις του Τ συνδέονται άρρηκτα με τις παραβιασθείσες πρωτογενείς υποχρεώσεις του Υ, οι οποίες με τη σειρά τους έχουν συμβατική μόνο προέλευση· άλλωστε και λειτουργικά οι δευτερογενείς υποχρεώσεις επιδιώκουν εν πολλοίς να επιφέρουν τα αποτελέσματα που δεν επήλθαν εξαιτίας της παραβίασης των πρωτογενών υποχρεώσεων.

II. Αφετηριακές παρατηρήσεις

Η γνώμη που δέχεται τον καταλογισμό του συντρέχοντος πταίσματος του Δ στον Τ και επομένως τη δυνατότητα του Υ να αντιτάξει στην αξίωση αποζημίωσης του Τ άνευ άλλου, ήτοι ανεξάρτητα από την πλήρωση των όρων του άρθρου 300 § 2 ΑΚ, τη σχετική ένσταση⁵³, στηρίζεται προφανώς στη διαπίστωση ότι αν ο Δ αξίωνε

51. Σταθόπουλος, Γεν. Ενοχ., § 9 αρ. 101.

52. Βλ. παραπάνω υπό Β. Ι.

53. Έτσι η κρατούσα άποψη σε Ελλάδα και Γερμανία, βλ. Γεωργιάδη στον ΑΚ Γεωργιάδη/Σταθόπουλου, άρθρ. 414 αρ. 5· Σταθόπουλο, Γεν. Ενοχ., § 25 αρ. 39· Ραπανικόλαου ό.π., σ. 88-89· Jag-

από τον Υ αποζημίωση για δική του ζημία, θα μπορούσε άνευ άλλου να του αντιταχθεί λυσιτελώς συντρέχον πταίσμα του. Η διαπίστωση όμως αυτή δεν είναι από μόνη της επαρκής: Σύμφωνα με τα όσα προαναφέρθηκαν⁵⁴, η προβλητικότητα της εν λόγω ένστασης στη σχέση Υ-Τ θα είναι αναγκαία, μόνο εφόσον αυτό προκύπτει βάσει ουσιαστικών σταθμίσεων είτε από το γεγονός ότι η απαίτηση του Τ γεννήθηκε κατ' απόκλιση από την αρχή της σχετικής ενέργειας των δικαιωπραξιών από ξένη δικαιοπραξία, τη σύμβαση δηλαδή των Δ και Υ, είτε από τη λειτουργική σύνδεση των βάσει της ΣΥΤ δημιουργούμενων ενοχών (Υ-Τ και Δ-Υ), η οποία συχνά δικαιολογεί την κάμψη της αρχής της εσωτερικής ισχύος των ενοχών⁵⁵. Συνοπτικά πρόκειται για το ερώτημα αν η επίμαχη ένσταση μπορεί να θεωρηθεί «ένσταση από τη σύμβαση» κατά την έννοια του άρθρου 414 ΑΚ. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό προϋποθέτει την εξέταση της λειτουργίας του κανόνα του άρθρου 300 ΑΚ στο σύστημα του δικαίου της αποζημίωσης.

Προηγούμενος ωστόσο πρέπει να τονιστεί η θεμελιώδης για την περαιτέρω διερεύνηση του προβλήματος αρχή ότι η επέλευση δυσμενών έννομων συνεπειών στη σφαίρα ενός προσώπου λόγω των –δικαιοπρακτικών ή μη– ενεργειών ενός άλλου αποτελεί εξαίρεση από τον κανόνα του καταλογισμού μόνο ίδιων πράξεων⁵⁶. Τέτοια ακριβώς εξαίρεση συνιστά ασφαλώς η επιβαρυντική για την έννομη θέση του Τ δυνατότητα του Υ να αντιτάξει στον Τ συντρέχον πταίσμα του Δ. Εν αμφιβολία επομένως αναφορικά με το αν ερμηνευτικά συνάγεται με πειστικό τρόπο η ύπαρξη μιας νομικής βάσης για τον καταλογισμό στον Τ αλλότριου πταίσματος, και συνεπώς εν αμφιβολία ως προς τη θεμελιωσιμότητα της εξαίρεσης, η νομική λογική επιβάλλει την επιστροφή στον κανόνα, την επιβάρυνση δηλαδή του Τ με τις συνέπειες προσωπικού του και μόνο πταίσματος.

III. Η προσμέτρηση συντρέχοντος πταίσματος στο πλαίσιο του ενοχικού δικαίου - Αποκλειστικά αποφασιστική η ιδιότητα του συνυπαίτιου ως ζημιωθέντος

Για την ένσταση συντρέχοντος πταίσματος κατά το άρθρο 300 ΑΚ είναι αδιάφορος ο λόγος στον οποίο στηρίζεται η ευθύνη του ζημιώσαντος, αν δηλαδή έγκειται στην αθέτηση προϋφιστάμενης ενοχής ή σε αδικοπραξία, αν πρόκειται για υποκειμενική ή αντικειμενική ευθύνη κλπ. Αντιθέτως, *αρκεί αλλά και είναι αναγκαία καθεαυτήν η ύπαρξη αξίωσης αποζημίωσης του ζημιωθέντος κατά του ζημιώσαντος* προκειμένου να εξεταστεί εν συνεχεία από το δικαστήριο αν συντρέχει περίπτωση αποκλει-

mann, ό.π. υποσ. 15, § 334, αρ. 15· MünchKomm/Gottwald, § 334, αρ. 5. Βλ. επίσης τις σημειούμενες στην υποσ. 44 αποφάσεις του Γερμ. Ακυρωτικού.

54. Βλ. παραπάνω υπό Β. II.

55. Βλ. παραπάνω υπό Β. I.

56. Βλ. υποσ. 3.

σμού ή μείωσης της καταρχήν οφειλόμενης αποζημίωσης⁵⁷. Η εξέταση δηλαδή της συνδρομής των όρων του άρθρου 300 ΑΚ πραγματοποιείται ανεξάρτητα από το συγκεκριμένο λόγο ευθύνης στο πλαίσιο του υπολογισμού του ύψους της αποζημίωσης, όταν επομένως είναι πλέον σαφές ότι υποχρέωση αποζημίωσης καταρχήν υφίσταται. Επομένως ο συνυπολογισμός συντρέχοντος πταίσματος κατά το άρθρο 300 ΑΚ δεν προϋποθέτει σύμβαση ή καν ενοχή μεταξύ ζημιωθέντος και ζημιώσαντος.

Το συμπέρασμα αυτό προκύπτει ήδη σαφώς από το γράμμα της διάταξης που μιλά απλώς για πταίσμα «εκείνου που ζημιώθηκε», καταλαμβάνοντας έτσι το συντρέχον πταίσμα μόνο –αλλά και όλων– αυτών που ζημιώθηκαν, ανεξάρτητα από τη νομική βάση που θεμελιώνει την υποχρέωση του ζημιώσαντος σε αποκατάσταση της ζημίας. Ομοίως, η θέση του άρθρου 300 ΑΚ στο σύστημα του ενοχικού δικαίου ως διάταξης προσδιοριστικής του περιεχομένου της αξίωσης αποζημίωσης (συστηματική ερμηνεία) δηλώνει αναμφίλεκτα την αποσχέτιση της ρύθμισης από τους κανόνες που καθορίζουν καθεαυτήν τη γέννηση της απαίτησης (αθέτηση ενοχικής υποχρέωσης, αδικοπραξία κλπ).

Προς το ίδιο αποτέλεσμα κατατείνει και η τελεολογική θεώρηση του άρθρου 300 ΑΚ, ο σκοπός του οποίου συνίσταται στη δικαιότερη κατανομή ζημιών ανάμεσα σε ζημιωθέντα και ζημιώσαντα από αυτήν που θα επέβαλλε η άκαμπτη εφαρμογή των θεμελιωτικών της ευθύνης διατάξεων⁵⁸. Το άρθρο 300 ΑΚ απαγορεύει να παραγνωρίζεται η, σύμφωνα με τις αξιολογήσεις του νόμου επαρκώς καταλογιστέα⁵⁹, συμβολή του ζημιωθέντος στη ζημία που υπέστη και να επιβαρύνεται έτσι υπέρμετρα ο ζημιώσας, ο οποίος θα εξαναγκαζόταν διαφορετικά να ανατρέψει με αποκλειστικά δικό του κόστος μια κατάσταση στη δημιουργία της οποίας συνέβαλε και ο ίδιος ο ζημιωθείς. Η προσμέτρηση του συντρέχοντος πταίσματος κατά το άρθρο 300 ΑΚ συνιστά επομένως ειδικότερη έκφραση της αρχής της ευθύνης του προσώπου για ίδιες πράξεις⁶⁰, συναρτάται δε με την αρχή της αναλογικότητας⁶¹ (άρθρο 25 § 1 εδ. δ' Σ) που απαγορεύει στο νομοθέτη να επιρρίπτει την ανόρθωση μιας ζημίας αποκλειστικά στον ζημιώσαντα στο βαθμό που ο ζημιωθείς συντέλεσε σ' αυτήν κατά τρόπο επίσης καταλογιστέο. Ως εκ τούτου συνδέεται και με την αρ-

57. Βλ. λ.χ. Σταθόπουλο, Γεν. Ενοχ., § 9 αρ. 89· Αστ. Γεωργιάδη, Γεν. Ενοχ. Ι, σελ. 165.

58. Βλ. Σταθόπουλο, Γεν. Ενοχ., § 9 αρ. 84· Απ. Γεωργιάδη, Γεν. Ενοχ., 1999, § 11 αρ. 25.

59. Παρά το γράμμα του νόμου που μιλά για «πταίσμα», γίνεται ορθά δεκτό ότι αρκεί στο πρόσωπο του ζημιωθέντος να συντρέχει οποιοσδήποτε άλλος λόγος ικανός κατά το νόμο για τη δημιουργία ευθύνης. Πέρα επομένως από υπαίτιες (κατά κανόνα – αρχή της υποκειμενικής ευθύνης), αρκούν σε εξαιρετικές περιπτώσεις και ανυπαίτιες πράξεις (αντικειμενική ευθύνη), βλ. μεταξύ άλλων Σταθόπουλο, Γεν. Ενοχ., § 9 αρ. 90-91.

60. Larenz, Schuldrecht AT, 1987, § 31 I a (σ. 541). Για την αρχή αυτή βλ. π.χ. Σταθόπουλο, Γεν. Ενοχ., § 1 αρ. 55 επ.

61. Σταθόπουλος, Γεν. Ενοχ., § 19 αρ. 84.

χή της ισότητας (άρθρο 4 § 1 Σ)⁶² που επιβάλλει την ίση κατ' αποτέλεσμα μεταχείριση ζημιωθέντος και ζημιώσαντος, όταν στο πρόσωπο του ζημιωθέντος συντρέχουν λόγοι ουσιωδώς όμοιοι με αυτούς που γενικά θεμελιώνουν την μετακύλιση μιας ζημίας στην περιουσία του ζημιώσαντος και συνεπώς αρκούν για να καταστήσουν τον ζημιωθέντα συνυπεύθυνο για τη ζημία του, αφού η ζημία ανάγεται στο τομέα ευθύνης όχι μόνο του ζημιώσαντος αλλά και του ζημιωθέντος⁶³. Κεντρικό σημείο για τον δίκαιο σύμφωνα με τις παραπάνω αρχές επιμερισμό της επιβάρυνσης με την προκληθείσα ζημία σε ζημιωθέντα και υπόχρεο αποζημίωσης είναι επομένως η (συν-) ευθύνη –σύμφωνα με τις γενικές αξιολογήσεις του νόμου, συμπεριλαμβανομένης και της απαίτησης προσωπικού καταλογισμού– του ζημιωθέντος για τη συμβολή του στη ζημία, λόγω της οποίας και μόνο μπορεί να δικαιολογηθεί απέναντί του η (μερική ή ολική) αποστέρηση του δικαιώματος αποζημίωσης που καταρχήν του αναγνωρίζει ο νόμος. Αντίθετα, άσχετη με τη δικαιολόγηση αυτή είναι η συγκεκριμένη νομική βάση ευθύνης του ζημιώσαντα: Στο πλαίσιο των παραπάνω αρχών σημασία έχει μόνο η ύπαρξη της υποχρέωσης προς αποζημίωση, και όχι ο συγκεκριμένος λόγος γέννησής της, αν δηλαδή θεμελιώνεται σε αθέτηση ενοχικής υποχρέωσης ή όχι⁶⁴.

Γραμματικά, συστηματικά και τελεολογικά ιδωμένη, η εφαρμογή του άρθρου 300 ΑΚ ακόμη και στο πλαίσιο μιας απλής συμβατικής ενοχής εδράζεται αποκλειστικά στις ιδιότητες των εμπλεκομένων ως δικαιούχου και υποχρέου αποζημίωσης αντίστοιχα, ενώ είναι αδιάφορες οι ενδεχομένως παραλλήλως υφιστάμενες ιδιότητές τους ως αντισυμβαλλομένων, δανειστή και οφειλέτη πρωτογενών παροχών, μερών ενοχής κλπ. Με άλλα λόγια ο οφειλέτης πρωτογενούς συμβατικής υποχρέωσης ευνοείται από την παρεχόμενη από το άρθρο 300 ΑΚ δυνατότητα να αντιτάξει στο δανειστή που αξιώνει την αποκατάσταση της ζημίας που του προκάλεσε η παραβίαση της υποχρέωσης αυτής, συντρέχον πταίσμα του ιδίου ή των προσώπων για τα οποία ευθύνεται, όχι επειδή είναι αντισυμβαλλόμενος του ζημιωθέντος ούτε καν μάλιστα ως οφειλέτης που αθέτησε την υποχρέωσή του, αλλά αποκλειστικά ως υ-

62. Για τις αρχές της ισότητας και της αναλογικότητας στο ενοχικό δίκαιο βλ. Σταθόπουλο, Γεν. Ενοχ., § 1 αρ. 62.

63. Πρβλ. Σταθόπουλο, Γεν. Ενοχ., § 19 αρ. 91· Schiemann σε Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, 2004, § 254, αρ. 4. Το αν περαιτέρω αρχές, όπως λ.χ. η καλή πίστη (έτσι π.χ. Σταθόπουλος, Γεν. Ενοχ., § 19 αρ. 84· βλ. όμως και τη μάλλον δικαιολογημένη κριτική των Larenz, Schuldrecht AT, § 31 I a (σ. 541)· Grunsky σε Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, 3η έκδοση, § 254 αρ. 2· Schiemann, ό.π., § 254, αρ. 4) ή η σκέψη casum sentit dominus (έτσι Mertens σε Soergel Bürgerliches Gesetzbuch, 12η έκδοση, § 254 αρ. 2), δικαιολογούν, παράλληλα με τις προαναφερθείσες, τη ρύθμιση του άρθρου 300 ΑΚ δεν χρειάζεται να εξεταστεί εδώ, επειδή δεν επηρεάζει το αποτέλεσμα.

64. Βεβαίως οφείλει να διαφοροποιήσει κανείς ανάμεσα στις προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 300 ΑΚ και στα κριτήρια προσδιορισμού της οφειλόμενης τελικά αποζημίωσης: στα τελευταία ασφαλώς εντάσσεται και ο συγκεκριμένος λόγος ευθύνης του ζημιώσαντος, πρβλ. Σταθόπουλο, Γεν. Ενοχ., § 19 αρ. 91 και 99· Απ. Γεωργιάδη, Γεν. Ενοχ., § 11 αρ. 28.

πόχρεος σε αποζημίωση· ομοίως και ο αντισυμβαλλόμενος του δεν υφίσταται τις συνέπειες του συντρέχοντος πταίσματός του επειδή συνήψε σύμβαση ή έστω επειδή συνδεόταν ενοχικά με τον ζημιώσαντα, αλλά μόνο ενόψει της ιδιότητάς του ως δικαιούχου αποζημίωσης.

IV. «Μεταφορά» της ένστασης συντρέχοντος πταίσματος στη σχέση υποσχεθέντος και τρίτου;

Από τις προηγούμενες σκέψεις προκύπτει καταρχάς ότι η δυνατότητα του Υ να προβάλει κατά του ίδιου του αντισυμβαλλομένου του (Δ), στην περίπτωση που αυτός αξιώνει αποζημίωση, ένσταση συντρέχοντος πταίσματος δεν συνδέεται με τη σύμβαση των Υ και Δ (τη ΣΥΤ): Για τον αποκλεισμό ή τη μείωση της αιτούμενης από τον Δ αποζημίωσης κατά το άρθρο 300 ΑΚ δεν ενδιαφέρουν παρά η ιδιότητα του Δ ως ζημιωθέντος δικαιούχου και η ιδιότητα του Υ ως ζημιώσαντος υποχρέου αποζημίωσης, ενώ είναι αδιάφορο με ποια νομική βάση γεννήθηκε η απαίτηση του ενός κατά του άλλου. Επειδή λοιπόν, σύμφωνα με τις υποκείμενες νομοθετικές αξιολογήσεις, ο Δ δεν υφίσταται τις έννομες συνέπειες από την εφαρμογή του άρθρου 300 ΑΚ στη σχέση του με τον Υ ως αντισυμβαλλόμενος του αλλά μόνο ως δανειστής της δευτερογενούς αξίωσης αποζημίωσης, στην πραγματικότητα δεν μπορεί τελικά ούτε στη σχέση Δ-Υ να χαρακτηριστεί η ένσταση του Υ περί συντρέχοντος πταίσματος του Δ ως «ένσταση από τη σύμβαση», η οποία θα μπορούσε ίσως κατ' εφαρμογή του άρθρου 414 ΑΚ να προβληθεί και στη σχέση Τ-Υ.

Η προηγηθείσα ερμηνεία του άρθρου 300 ΑΚ αποκλείει τη «μεταφορά» στη σχέση Υ-Τ της ένστασης συντρέχοντος πταίσματος του Δ, την οποία ο Υ θα διέθετε κατά του Δ στο πλαίσιο της σχέσης Υ-Δ. Ως επιχείρημα για τη «μεταφορά» αυτή θα μπορούσε συγκεκριμένα να προβάλει κανείς, ότι η δήθεν επιτασόμενη από το άρθρο 300 ΑΚ έννομη συνέπεια, η προσμέτρηση δηλαδή του πταίσματος του αντισυμβαλλομένου, δεν δύναται να τεθεί εκποδών προς βλάβη του Υ απλώς και μόνο επειδή στη συγκεκριμένη περίπτωση ο δικαιούμενος αποζημίωσης δανειστής (Τ) δεν είναι ο ίδιος, όπως συμβαίνει συνήθως, αντισυμβαλλόμενος του υπόχρεου οφειλέτη (Υ). Επομένως, θα κατέληγε η σκέψη αυτή, ο καταλογισμός στον Τ του πταίσματος του μόνου αντισυμβαλλομένου (Δ) του οφειλέτη (Υ) της αποζημίωσης θα ήταν αναγκαίος προκειμένου να πραγματοποιηθεί κατ' ουσίαν η νομοθετική επιδίωξη. Η ερμηνεία του άρθρου 300 ΑΚ καταρρίπτει το επιχείρημα αυτό επειδή με τη μη αναγνώριση στη σχέση Υ-Τ της ένστασης συντρέχοντος πταίσματος του Δ δεν παραγκωνίζεται καμιά νομοθετική επιταγή αφού για το άρθρο 300 ΑΚ είναι εκ των προτέρων *αδιάφορη η ιδιότητα του αντισυμβαλλομένου* (εδώ Δ) και η σύμπτωσή της ή μη με την ιδιότητα του ζημιωθέντος και δανειστή αποζημίωσης (εδώ Τ). Επομένως, η εν λόγω «μεταφορά» δεν μπορεί να δικαιολογηθεί με την ιδιαιτερότητα της ΣΥΤ, η οποία συνίσταται στο ότι ο Τ, κατά παρέκκλιση από την αρχή της σχετικής ενέργειας των δικαιοπραξιών, αποκτά απαίτηση χωρίς τη δικαιοπρακτική του σύμπραξη.

Αντίστοιχα ισχύουν και για την προσπάθεια να θεμελιωθεί η δυνατότητα του Υ να προσμετρήσει άνευ ετέρου το πταίσμα του Δ ως ίδιο πταίσμα του Τ με επίκληση της λειτουργικής σύνδεσης των δύο ενοχών (Υ-Δ και Υ-Τ) που δημιούργησε η ΣΥΤ, όπως συμβαίνει λ.χ. με την ένσταση μη εκπληρωθέντος συναλλάγματος⁶⁵. Διότι ασχέτως του πόσο στενά συνδέεται η ενοχή των Υ και Τ με τη σχέση κάλυψης και ποιες ακριβώς πλευρές κάθε ενοχικής σχέσης καταλαμβάνονται από τη σύνδεση αυτή, η ένσταση συντρέχοντος πταίσματος δεν αφορά, σύμφωνα με το άρθρο 300 ΑΚ, τους ζημιωθέντες δικαιούχους αποζημίωσης ως μέρη κάποιων ενοχών και δεν συναρτάται επομένως με την αλληλοδιαπλοκή και αλληλεξάρτηση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων στο πλαίσιο της ίδιας ενοχικής σχέσης ή ακόμη από την αλληλοδιαπλοκή και αλληλεξάρτηση περισσότερων ενοχικών δεσμών. Αφού λοιπόν η ένσταση συντρέχοντος πταίσματος κατά του ίδιου του Δ δεν βασίζεται στην ιδιότητά του ως μέρους ενοχής, δεν μπορεί να δικαιολογηθεί η «μεταφορά» της από τη σχέση Δ-Υ στη σχέση Τ-Υ βάσει της λιγότερο ή περισσότερο στενής σύνδεσης της ενοχικής σχέσης στην οποία μετέχει ο Δ (σχέση κάλυψης) με την άλλη ενοχική σχέση (Τ-Υ) ως προς την οποία ο Δ είναι τρίτος.

Άλλωστε, ακριβώς λόγω του ότι το άρθρο 300 ΑΚ καταλαμβάνει μόνο το συντρέχον πταίσμα του ζημιωθέντος, ήδη η προσέγγιση του εξεταζόμενου προβλήματος μέσω της εικόνας ότι «μεταφέρεται» στη σχέση Υ-Τ μια ένσταση που υπάρχει στη σχέση Δ-Υ είναι παραπλανητική. Διότι δεν πρόκειται εδώ για το ερώτημα αν σε ενδεχόμενη αξίωση του Τ αναφερόμενη στη ζημία του Δ θα ήταν δυνατόν να προβληθεί η ένσταση συντρέχοντος πταίσματος του ίδιου του ζημιωθέντος Δ, ένσταση την οποία πράγματι διαθέτει ο Υ στη σχέση του με τον Δ αν ο τελευταίος απαιτήσει αποζημίωση για δική του ζημία, αλλά για το αν το σχετιζόμενο με τη ζημία του Τ συντρέχον πταίσμα του Δ μπορεί να αντιταχθεί στον Τ. Όμως το συντρέχον πταίσμα του Δ, στο βαθμό που αφορά τη ζημία του Τ, μια ξένη δηλαδή ζημία, δεν θεμελιώνει καμία ένσταση του Υ έναντι του Δ, καθώς δεν συντρέχουν οι όροι του άρθρου 300 ΑΚ – ο Δ δεν είναι ζημιωθείς, δεν συνέβαλε σε ζημία του και δεν είναι δικαιούχος αποζημίωσης· επομένως δεν μπορεί να γίνει λόγος για «μεταφορά» κάποιας ένστασης, αφού τέτοια ένσταση δεν υπάρχει στη σχέση Δ-Υ⁶⁶.

Μάλιστα το ζήτημα που τίγεται δεν είναι ορολογικό αλλά ουσιαστικό, στο βαθμό που η εικόνα της «μεταφοράς» μιας ένστασης από τη μια σχέση στην άλλη συμπαραδηλώνει τις αξιολογικές σταθμίσεις που τη νομιμοποιούν. Συγκεκριμένα, η «μεταφορά» κάποιας ένστασης (π.χ. μιας ένστασης αναβλητικής της υποχρέωσης εκπλήρωσης) που ήδη υπάρχει σε κάποια σχέση σε μία άλλη φαίνεται να δικαιολογείται μόνο εφόσον στο πλαίσιο της σχέσης προορισμού επιδιώκονται αποτελέσματα, η πραγματοποίησή των οποίων (π.χ. εξαναγκασμός του οφειλέτη σε άμεση εκ-

65. Βλ. παραπάνω υπό Β. Ι.

66. Πρβλ. *Gernhuber*, Das Schuldverhältnis, § 20 IV 4 e.

πλήρωση) θα αντέβαινε στις αξιολογήσεις που ενσωματώνονται στη σχέση προέλευσης. Με άλλα λόγια, η μεταφορά της ένστασης από τη σχέση προέλευσης στη σχέση προορισμού στηρίζεται στην παράλληλη μετατόπιση των ουσιαστικών αποτελεσμάτων, που η ένσταση επιδιώκει να αποτρέψει ή να αμβλύνει, από τη μια σχέση στην άλλη, και δικαιολογείται ακριβώς λόγω της μετατόπισης αυτής προκειμένου να αποφευχθεί η σχετική αξιολογική αντινομία. Βάσει λ.χ. του άρθρου 463 ΑΚ, ενστάσεις του οφειλέτη που θα απέτρεπαν τον εξαναγκασμό του σε εκπλήρωση στο πλαίσιο της σχέσης του προς τον αρχικό δανειστή μεταφέρονται στη νέα σχέση (μεταξύ εκδοχέα και οφειλέτη) προκειμένου να αποτραπεί η ουσιαστική αντίφαση που θα δημιουργούσε ο εξαναγκασμός του οφειλέτη σε εκπλήρωση απλώς επειδή άλλαξε το πρόσωπο του δανειστή. Ομοίως, αν σε μια ΣΥΤ ο Τ συντέλεσε στη ζημία του κατά την έννοια του άρθρου 300 ΑΚ, τότε ο Υ μπορεί βεβαίως να ζητήσει τη μείωση ή τον αποκλεισμό της αποζημίωσης που οφείλει. Είναι ωστόσο εύλογο, βάσει ουσιαστικών σταθμίσεων, να μεταφερθεί η ένσταση αυτή και στη σχέση Δ-Υ για την περίπτωση που ο Δ απαιτεί από τον Υ βάσει ιδίου δικαιώματος (άρθρο 410 ΑΚ⁶⁷) καταβολή της οφειλόμενης αποζημίωσης στον Τ⁶⁸. Διότι χωρίς τη μεταφορά αυτή θα πραγματοποιούνταν βάσει της σχέσης Δ-Υ και παρά την αλλαγή στο πρόσωπο του τυπικού δανειστή κατ' ουσίαν τα ίδια αποτελέσματα που η ένσταση συντρέχοντος πταίσματος στη σχέση Υ-Τ επιδιώκει να αποτρέψει ή να αμβλύνει, ο εξαναγκασμός δηλαδή του Υ να αποκαταστήσει πλήρως τη ζημία του Τ χωρίς την επιβαλλόμενη από το άρθρο 300 ΑΚ προσμέτρηση του συντρέχοντος πταίσματος του τελευταίου, με συνέπεια τη γέννηση της σχετικής αξιολογικής ανακολουθίας.

Προς επίρρωση μάλιστα των παραπάνω, θα μπορούσε κανείς, εν είδει επιχειρήματος εξ αντιδιαστολής, να εξετάσει την υποθετική νομική κατάσταση που θα δημιουργούνταν αν το άρθρο 300 ΑΚ γραμματικά, συστηματικά και τελεολογικά ερμηνευόμενο δεν επέβαλλε τη συνεκτίμηση συντρέχοντος πταίσματος του ζημιωθέντος, αλλά αφορούσε μόνο το συντρέχον πταίσμα του αντισυμβαλλόμενου του υπόχρεου σε αποζημίωση. Στην περίπτωση αυτή, ο Υ δεν θα μπορούσε μεν να αντιτάξει στην αξίωση αποζημίωσης του Τ⁶⁹ συντρέχον πταίσμα του ίδιου του ζημιω-

67. Βλ. Γεωργιάδη στον ΑΚ Γεωργιάδη/Σταθόπουλου, άρθρ. 410 αρ. 9.

68. Έτσι και MünchKomm/Gottwald, § 334, αρ. 5. Βέβαια, επειδή στο άρθρο 300 ΑΚ δεν αναφέρεται το πρόσωπο του δανειστή της αποζημίωσης και επομένως δεν γίνεται κάποια διαφοροποίηση ανάλογα δηλαδή με το αν δανειστής είναι ο ίδιος ο ζημιωθείς ή (και) τρίτος, είναι δυνατή η ευθεία εφαρμογή της διάταξης στη σχέση Δ-Υ εφόσον ο Δ απαιτεί την καταβολή αποζημίωσης στον ζημιωθέντα Τ. Συγκεκριμένα, «το δικαστήριο μπορεί να μην επιδικάσει αποζημίωση ή να μειώσει το ποσό της», «αν εκείνος που ζημιώθηκε [ο Τ] συντέλεσε από δικό του πταίσμα στην ζημία ή την έκτασή της». Ωστόσο, είτε μιλήσει κανείς για «μεταφορά της ένστασης» είτε (ορθότερα) για άμεση εφαρμογή του άρθρου 300 ΑΚ στη σχέση Δ-Υ, αποφασιστικής σημασίας είναι τελικά μόνο οι ουσιαστικές αξιολογήσεις, οι οποίες είναι υπό αμφότερα τα σχήματα οι ίδιες.

69. Ή του Δ για την αποκατάσταση της ζημίας του Τ – βλ. άρθρο 410 ΑΚ (βλ. υποσ. 67).

θέντος (Τ), όπως δικαιούται να κάνει βάσει του πραγματικού άρθρου 300 ΑΚ, αφού ο Τ δεν θα ήταν αντισυμβαλλόμενος του· θα μπορούσε όμως να προβάλει το συντρέχον πταίσμα του Δ, ο οποίος έχει πράγματι την ιδιότητα αυτή. Η μεταφορά της ένστασης από τη σχέση Δ-Υ στη σχέση Υ-Τ θα στηριζόταν τότε στη σκέψη ότι το πταίσμα του αντισυμβαλλόμενου, που σύμφωνα με το υποθετικό άρθρο 300 ΑΚ θα ήταν αποφασιστικό για τον αποκλεισμό ή τη μείωση της αιτούμενης αποζημίωσης, δεν θα επιτρέπεται να αγνοείται και να περικόπτονται έτσι τελικά οι δυνατότητες άμυνας του Υ μόνο και μόνο εξαιτίας της ιδιαίτερης νομικής κατάστασης που δημιουργεί η ΣΥΤ (διάσταση αντισυμβαλλόμενου και δικαιούχου αποζημίωσης), διασφαλίζοντας έτσι κατ' ουσίαν την πραγμάτωση των σχετικών νομοθετικών αποφάσεων.

V. Η προτεινόμενη λύση και η αξιολογική της συνέπεια

1. Καταλογισμός του αλλότριου συντρέχοντος πταίσματος αποκλειστικά κατ' άρθρο 300 § 2 ΑΚ

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι το συντρέχον πταίσμα του Δ δεν θεμελιώνει άνευ ετέρου τη σχετική ένσταση του Υ κατά του Τ, αλλά επιδρά στην αξίωση αποζημίωσης του Τ όπως γενικά οποιοδήποτε αλλότριο πταίσμα επί της αξίωσης αποζημίωσης του ζημιωθέντος, μόνο δηλαδή εφόσον πληρούνται οι όροι του άρθρου 300 § 2 ΑΚ⁷⁰. Στο μέτρο δε που αυτό πράγματι συμβαίνει, η ένσταση του Υ εκπηγάζει από την ευθεία εφαρμογή του άρθρου 300 ΑΚ, χωρίς να χρειάζεται οποιαδήποτε επίκληση του άρθρου 414 ΑΚ, ευθέως ή αναλόγως εφαρμοζόμενου. Και αντίστροφα, η επίκληση του άρθρου 414 ΑΚ δεν μπορεί να θεμελιώσει την εξεταζόμενη ένσταση του Υ, εφόσον ο Δ δεν περιλαμβάνεται στα καταλαμβανόμενα από το άρθρο 300 § 2 ΑΚ πρόσωπα.

Βάσει της προτεινόμενης λύσης, αν ο Δ δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι καταλαμβάνεται από το άρθρο 300 § 2 ΑΚ, τα δικαιώματα του Υ από συντρέχον πταίσμα του Δ περιορίζονται στη σχέση Δ-Υ: Στις περισσότερες περιπτώσεις είναι χωρίς πρόβλημα δυνατό να θεμελιωθεί παρεπόμενη υποχρέωση του Δ έναντι του Υ να απέχει από συμπεριφορές με τις οποίες θα συντελούσε στην ζημία του Τ ή την έκτασή της. Περαιτέρω, μπορεί ενδεχομένως να γίνει δεκτή, ανάλογα με τις περιστάσεις, ακόμη και παρεπόμενη υποχρέωση του Δ έναντι του Υ να ενεργήσει θετικά είτε αποτρέποντας ή περιορίζοντας τη ζημία του Τ είτε εφιστώντας την προσοχή του Υ στον κίνδυνο ασυνήθιστα μεγάλης ζημίας του Τ, τον οποίο ο Υ ούτε γνώριζε ούτε όφειλε να γνωρίζει. Σε περίπτωση δε που πράγματι θεμελιώνονται τέτοιες υποχρεώσεις του Δ έναντι του Υ, ο τελευταίος θα μπορεί να ζητήσει αποζημίωση για την αθέτησή τους από τον αντισυμβαλλόμενο του κατά τους γενικούς κανόνες. Το ύψος της οφειλόμενης αποζημίωσης θα ταυτίζεται συχνά με τη διαφορά της αποζη-

70. Όπως εδώ *Gernhuber*, Das Schuldverhältnis, § 20 IV 4 e.

μίσωσης που αναγκάζεται να καταβάλει ο Υ στον Τ (πλήρης αποζημίωση) σε σχέση με την αποζημίωση που θα του κατέβαλλε αν το συντρέχον πταίσμα του Δ καταλογιζόταν πλήρως στον Τ κατά την έννοια του άρθρου 300 ΑΚ.

2. Ενστάσεις του υποσχεθέντος έναντι του τρίτου και έναντι του δέκτη της υπόσχεσης

Κατά της αξιολογικής εναρμόνισης της ακολουθούμενης άποψης με το σύστημα του ενοχικού δικαίου θα μπορούσε να αντιτείνει κανείς ότι η απόρριψη του άνευ άλλου καταλογισμού στον Τ συντρέχοντος πταίσματος του Δ, οδηγεί τάχα στο αποτέλεσμα ότι ο Υ δεν μπορεί να αντιτάξει στον Τ εκείνα τα μέσα άμυνας που θα είχε κατά του Δ αν εναγόταν από αυτόν· ή ακόμη ότι ο Υ στο πλαίσιο της σχέσης του με τον Τ τίθεται σε δυσμενέστερη θέση απ' ό,τι εάν ήταν υποχρεωμένος να καταβάλει όχι στον Τ αλλά στον Δ· ή τέλος ότι ο Τ αποκτά με τη ΣΥΤ δικαιώματα που υπερβαίνουν τα δικαιώματα του Δ, του ίδιου δηλαδή του αντισυμβαλλομένου του Υ.

Καταρχάς, έχουν ήδη προβληθεί ορισμένες γενικές αντιρρήσεις σχετικά με την ορθότητα μιας τέτοιας προσέγγισης στο πλαίσιο της ερμηνείας του άρθρου 414 ΑΚ και του προσδιορισμού των επιτρεπτών ενστάσεων του Υ⁷¹. Πέραν αυτού ωστόσο οι παρατηρήσεις που προηγήθηκαν για τη γενική λειτουργία της ένστασης συντρέχοντος πταίσματος βοηθούν στην κατάρριψη τέτοιου είδους επιχειρημάτων.

Με την υποστηριζόμενη θέση δεν αποτρέπεται η προβολή μιας ένστασης που ο Υ θα είχε κατά του Δ. Διότι, όπως μόλις περιγράφηκε, *τέτοια ένσταση δεν θα μπορούσε να υπάρχει στη σχέση Υ-Δ για συμβολή του Δ σε ξένη ζημία*, ήτοι στη ζημία του Τ, αφού ο Δ δεν θα ήταν ο ίδιος ζημιωθείς όπως προϋποθέτει η προσμέτρηση συντρέχοντος πταίσματος κατά τον κανόνα του άρθρου 300 ΑΚ.

Ομοίως, η απόρριψη της δυνατότητας του Υ να αντιτάξει στην αξίωσης αποζημίωσης του Τ την ένσταση συντρέχοντος πταίσματος του Δ *δεν συνεπάγεται κάποια ανεπίτρεπτη περικοπή των μέσων άμυνας που ο Υ θα είχε κατά του Δ αν εναγόταν από αυτόν*: Αν από αθέτηση κάποιας υποχρέωσης του Υ είχε ζημιωθεί ο Δ και όχι ο Τ, ο Υ θα μπορούσε να αντιτάξει στον Δ ένσταση συντρέχοντος πταίσματος μόνο του ίδιου του Δ (ως ζημιωθέντος) και των προσώπων για τα οποία αυτός ευθύνεται (άρθρο 300 § 2 ΑΚ), όπως ακριβώς μπορεί να κάνει και αμυνόμενος κατά αξίωσης αποζημίωσης του Τ όσον αφορά το συντρέχον πταίσμα του ίδιου του Τ και φυσικά των καταλαμβανόμενων από το άρθρο 300 § 2 ΑΚ προσώπων. Με άλλα λόγια, ο συντελούμενος λόγω της ΣΥΤ διπλασιασμός των πιθανών δικαιούχων αποζημίωσης (Δ και Τ) λόγω του διπλασιασμού των ενοχικών δεσμών (Υ-Δ και Υ-Τ) συνοδεύεται –και τρόπον τινά εξισορροπείται– από τον αντίστοιχο διπλασιασμό των ενστάσεων που μπορεί να προβάλλει ο υπόχρεος σε αποζημίωση οφειλέτης (Υ): Ο Υ μπορεί να αντιτάξει αφενός το συντρέχον πταίσμα του Δ κατά της αξίωσης αποζη-

71. Βλ. παραπάνω υπό Β.

μίσωσης του ίδιου του Δ και αφετέρου το συντρέχον πταίσμα του Τ κατά της αξίωσης αποζημίωσης του Τ.

Αντίθετα μάλιστα, ο διπλασιασμός των πιθανών δικαιούχων αποζημίωσης δεν δικαιολογεί την περαιτέρω αύξηση των προσώπων, το συντρέχον πταίσμα των οποίων θα πρέπει να ενεργεί υπέρ του Υ και κατά του Τ: Αν η πρωτογενής απαίτηση του Τ κατά του Υ, στην παραβίαση της οποίας στηρίζεται η δευτερογενής αξίωση του Τ σε αποζημίωση, είχε γεννηθεί βάσει σύμβασης απευθείας ανάμεσα σε Υ και Τ, παράλληλα συναφθείσας με τη σύμβαση ανάμεσα σε Δ και Υ, τότε ο Υ θα μπορούσε να προβάλει στην αξίωση αποζημίωσης του Τ –με την επιφύλαξη βεβαίως του άρθρου 300 § 2 ΑΚ– μόνο το πταίσμα του τελευταίου. Δεδομένου μάλιστα ότι οι με ξεχωριστές συμβάσεις δημιουργούμενες ενοχές (μεταξύ Υ-Τ και μεταξύ Δ-Υ) δεν είναι ανάγκη να διαφέρουν ως προς το περιεχόμενο από τις ενοχές που δημιουργεί η αντίστοιχη ΣΥΤ, δεν φαίνεται εύλογο στη μία περίπτωση, όταν δηλαδή η παραβιασθείσα πρωτογενής απαίτηση του Τ γεννιέται από ΣΥΤ, να παρέχει κανείς στον υπαίτιο οφειλέτη (Υ) έναντι του ζημιωθέντος δανειστή (Τ) περισσότερα δικαιώματα (περισσότερες ενστάσεις, συγκεκριμένα ένσταση συντρέχοντος πταίσματος του Τ και ένσταση συντρέχοντος πταίσματος του Δ) απ' ό,τι στην άλλη, όταν δηλαδή ο Τ γίνεται δανειστής του Υ συνάπτοντας ο ίδιος σύμβαση, οπότε υφίσταται τις επιβαρυντικές συνέπειες μόνο δικού του πταίσματος.

Για τους ίδιους λόγους ο Υ δεν τίθεται σε δυσμενέστερη θέση επειδή συνήψε ΣΥΤ και υποχρεούται να παράσχει στον Τ. Διότι μπορεί να αντιτάξει κατά το άρθρο 300 ΑΚ όχι μόνο στην αξίωση αποζημίωσης του Δ αλλά και στην αξίωση αποζημίωσης του Τ συντρέχον πταίσμα, βεβαίως κάθε φορά μόνο το ίδιο πταίσμα εκάστου δανειστή. Αλλά ούτε κι ο Τ αποκτά περισσότερα δικαιώματα από τον ίδιο τον Δ, αφού ο Τ επιβαρύνεται με τις συνέπειες συντρέχοντος πταίσματος δικού του και των προσώπων για τα οποία ευθύνεται (άρθρο 300 § 2 ΑΚ) όπως ακριβώς και ο ίδιος ο Δ⁷².

3. Η απαλλαγή του υποσχεθέντος λόγω αποκλειστικής υπαιτιότητας του δέκτη της υπόσχεσης

Περαιτέρω θα μπορούσε κανείς να στηριχτεί στη διαπίστωση ότι, αν ο Δ καταστήσει με αποκλειστική υπαιτιότητά του αδύνατη την οφειλόμενη στον Τ παροχή του Υ, τότε ο Υ απαλλάσσεται από την υποχρέωση να αποζημιώσει τον Τ (άρθρο

72. Οι παρατηρήσεις αυτές δεν αφορούν ωστόσο τη δυνατότητα του Υ να επικαλεστεί συντρέχον πταίσμα του Τ και εναντίον του Δ, όταν αυτός απαιτεί από τον Υ να καταβάλει αποζημίωση στην ζημιωθέντα Τ, ασκώντας έτσι την παράλληλα με την απαίτηση του Τ υφιστάμενη αξίωσή του (άρθρο 410 ΑΚ). Διότι εδώ δεν πρόκειται τελικά για διπλασιασμό των δικαιωμάτων του Υ, αλλά για διατήρηση των ουσιαστικών δικαίων αξιολογήσεων παρά τη μεταβολή στο πρόσωπο του αξιούντος την κατ' ουσίαν ενιαία αποζημίωση, βλ. παραπάνω υπό IV. καθώς και υποσ. 68.

336 ΑΚ⁷³), και να αντιτάξει στην εδώ υποστηριζόμενη θέση το επιχείρημα ότι οδηγεί σε αξιολογική αντίφαση: Αν απορριφθεί η δυνατότητα του Υ να προβάλει στον Τ συντρέχον πταίσμα του Δ, τότε ο Τ υποχρεούται μεν να αποδεχτεί το μείζον, την πλήρη δηλαδή αποστέρηση αξίωσης αποζημίωσης κατά του Υ όταν η υπαίτια συμπεριφορά του Δ οδηγεί τον Υ σε αδυναμία παροχής (336 ΑΚ), όχι όμως και το έλασσον, τη μείωση δηλαδή και κατ' εξαίρεση τον αποκλεισμό της αποζημίωσης που ο Τ δικαιούται από τον Υ, όταν ο Δ βαρύνεται όχι με αποκλειστικό αλλά απλώς με συντρέχον πταίσμα. Ένας τέτοιος συλλογισμός δεν είναι ωστόσο ακριβής καθώς βασίζεται στη λανθασμένη προϋπόθεση ότι οι δύο περιπτώσεις βρίσκονται σε σχέση μείζονος προς έλασσον.

Η αξιολογικά αποφασιστική διαφορά έγκειται στο ότι στην περίπτωση που ο Δ με τη συμπεριφορά του δεν συνέβαλε απλώς με συντρέχον πταίσμα, αλλά προκάλεσε με αποκλειστική του υπαιτιότητα την αδυναμία του Υ να παράσχει, δεν βαρύνεται ο ίδιος ο Υ με πταίσμα ούτε συντρέχει –με την επιφύλαξη βεβαίως κάποιας ιδιαίτερης συμφωνίας είτε στη ΣΥΤ είτε απευθείας μεταξύ Υ και Τ– κάποιος άλλος λόγος ευθύνης του Υ: Ο Δ είναι για τη σχέση Υ-Τ τρίτος και συνεπώς δεν δικαιολογείται, εφόσον δεν είναι νόμιμος αντιπρόσωπος (άρθρο 330 ΑΚ) ή βοηθός εκπλήρωσης του Υ (άρθρο 334 ΑΚ), η επιβάρυνση του Υ με υποχρέωση αποζημίωσης έναντι του Τ λόγω του αλλότριου πταίσματος. Το αποτέλεσμα μάλιστα αυτό επιβάλλεται ανεξάρτητα από το αν την ανυπαίτια αδυναμία παροχής του Υ την προκάλεσε ο Δ ή κάποιος άλλος, η συμπεριφορά του οποίου επίσης δεν καταλογίζεται (άρθρα 300 και 334 ΑΚ) στον Υ, αφού για την απαλλαγή του αποδεδειγμένα επιμελούς οφειλέτη από την υποχρέωση αποζημίωσης είναι καταρχήν αδιάφοροι οι ακριβείς λόγοι που οδήγησαν στην (ανυπαίτια) αδυναμία. Διότι η δικαιολογία για την αποτυπωμένη στο άρθρο 336 ΑΚ απόφαση του νομοθέτη να απαλλάσσεται ο οφειλέτης (εδώ Υ) αν αποδεικνύει ότι η αδυναμία της παροχής οφείλεται σε γεγονός για το οποίο δεν έχει ευθύνη, έγκειται ακριβώς στη μη συνδρομή εκείνων των όρων που κατά τους γενικούς κανόνες (βλ. ιδίως άρθρα 330 και 334 ΑΚ) θεμελιώνουν την ευθύνη του οφειλέτη (εδώ του Υ) έναντι του δανειστή (εδώ Τ).

73. Εν προκειμένω δεν πρόκειται για «ένσταση από τη σύμβαση» κατά την έννοια του άρθρου 414 ΑΚ, αφού η ένσταση του Υ θεμελιώνεται απευθείας στο νόμο (άρθρο 336 ΑΚ) με τους όρους που αυτός τάσσει (ιδίως ως προς το βάρος απόδειξης και την υποχρέωση ειδοποίησης του δανειστή), αφορά δε άμεσα και αποκλειστικά την (απλώς ετεροβαρή) ενοχή ανάμεσα σε Υ και Τ. Για τη θεμελίωση της ένστασης του Υ δεν είναι επομένως ορθή η επίκληση του άρθρου 381 ΑΚ, όπως εφαρμόζεται στη σχέση Δ-Υ, σε συνδυασμό με το άρθρο 414 ΑΚ (βλ. όμως *Ατζερόπουλο*, ΕρμΑΚ 414 αρ. 8· *Γεωργιάδη* στον ΑΚ *Γεωργιάδη/Σταθόπουλου*, άρθρ. 414 αρ. 5· *Αστ. Γεωργιάδη*, Γεν. Ενοχ. Ι, § 16 αρ. 47· *Βαθρακοκόιλη*, ΕΡΝΟΜΑΚ 414 αρ. 2), αφού το άρθρο 381 ΑΚ δεν εγγίζει την οφειλόμενη από τον Υ παροχή, αλλά ρυθμίζει την τύχη της αντιπαροχής του αντισυμβαλλομένου του (του Δ). Το αποτέλεσμα ωστόσο, ήτοι η μη ευθύνη του Υ έναντι του Τ για αδυναμία παροχής οφειλόμενη σε αποκλειστική υπαιτιότητα του Δ, παραμένει υπό αμφότερα τα νομικά σχήματα αναμφίλεκτο.

Με άλλα λόγια, το αποφασιστικό ερώτημα είναι εδώ αν ο οφειλέτης (Y) πρέπει να υποχρεούται σε αποζημίωση. Το δε κέντρο βάρους για την απαλλαγή του στο πλαίσιο της ενοχής Y-T εντοπίζεται στη δική του σφαίρα και συγκεκριμένα στην έλλειψη ευθύνης του ίδιου (άρθρα 330 και 334 ΑΚ) για την προκληθείσα αδυναμία, και όχι στην τυχόν (συν-) υπευθυνότητα κάποιου τρίτου (του Δ ή άλλου). Και αντίστοιχα η επιβάρυνση του δανειστή (εδώ T) με την απώλεια της αξίωσης αποζημίωσης είναι απλώς αναγκαία συνέπεια της πρωταρχικής νομοθετικής επιλογής να μην βαρύνεται με υποχρέωση αποζημίωσης ο επιμελής οφειλέτης. Όμοιες σκέψεις ισχύουν όχι μόνο για την περίπτωση ανυπαίτιας αδυναμίας, αλλά και για λοιπές περιπτώσεις απαλλαγής του επιμελούς οφειλέτη (Y) από υποχρέωση αποζημίωσης λόγω αθέτησης ενοχικής υποχρέωσης - βλ. π.χ. άρθρο 342 ΑΚ.

Αντιθέτως, αν ο Δ βαρύνεται όχι με αποκλειστικό αλλά με συντρέχον πταίσμα, τότε δεν παύουν να υφίστανται οι λόγοι που κατά το νομοθέτη αρκούν για να θεμελιώσουν την ευθύνη του Y έναντι του T, προπάντων το πταίσμα του Y. Σύμφωνα με τις σχετικές νομοθετικές αξιολογήσεις, το ερώτημα αν παράλληλα κάποιος τρίτος ως προς τα μέρη της ενοχικής σχέσης που παραβιάστηκε (αναφορικά με τη σχέση Y-T ο Δ) συντέλεσε στην με (συν-) υπαιτιότητα του οφειλέτη (Y) επελθούσα αδυναμία παροχής ή την όποια άλλη αθέτηση των υποχρεώσεών του και συνεπώς στη ζημία του δανειστή (T), δεν επηρεάζει την ευθύνη του οφειλέτη έναντι του δανειστή, αλλά αφορά μόνο το ζήτημα τυχόν αναγωγικού δικαιώματος του οφειλέτη εναντίον του συνυπαίτιου τρίτου.

Βεβαίως, το αν τελικά ο δανειστής (T) μετά την καταρχήν κατάφαση της αξίωσης του κατά του (συν-) υπαίτιου οφειλέτη (Y) θα δικαιούται ολικά ή μερικά αποζημίωση, κρίνεται σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 300 ΑΚ από το αν βαρύνεται με συντρέχον πταίσμα ο ίδιος ή τα πρόσωπα για τα οποία κατά τους γενικούς κανόνες ευθύνεται (άρθρο 300 § 2 ΑΚ). Όσον αφορά ωστόσο την προσμέτρηση συντρέχοντος πταίσματος στο ύψος της οφειλόμενης αποζημίωσης, το βάρος της επιχειρηματολογίας έχει πλέον μετατοπιστεί από το ερώτημα αν βάσει των συγκεκριμένων λόγων ευθύνης πρέπει να υποχρεούται ο Y, στο ερώτημα αν πρέπει να δικαιούται ο T, και συνεπώς από τη σφαίρα του οφειλέτη (Y) στη σφαίρα του δανειστή (T), στην οποία και αναζητείται τυχόν λόγος ολικής ή μερικής απώλειας της αποζημίωσης που καταρχήν δικαιούται. Η επίδραση επομένως που ασκεί το πταίσμα τρίτων για τη σχέση δανειστή-οφειλέτη προσώπων (εδώ του Δ) αναφορικά με τον αποκλεισμό ή τη μείωση της αξίωσης αποζημίωσης του δανειστή είναι ένα θέμα που αφορά τη σχέση των προσώπων αυτών όχι πλέον με το οφειλέτη (Y), το ζήτημα της ευθύνης του οποίου έχει με την κατάφαση της (συν-) υπαιτιότητάς του καταρχήν λυθεί, αλλά με τον δανειστή (T) και τον συνακόλουθο καταλογισμό στον τελευταίο αλλότριων πράξεων.

Ενόψει αυτής της ουσιώδους διαφοράς, η προσέγγιση του εξεταζόμενου ζητή-

ματος στη βάση της σχέσης μείζονος προς έλασσον και η διαπίστωση της σχετικής αξιολογικής αντίφασης θα παραγνώριζε τη διαφορετική οπτική γωνία υπό την οποία αντιμετωπίζεται νομοθετικά η απαλλαγή του οφειλέτη από υποχρέωση αποζημίωσης λόγω έλλειψης ευθύνης (άρθρα 336, 330, 334 ΑΚ) αφενός και η μείωση ή ο αποκλεισμός της αξίωσης αποζημίωσης του δανειστή λόγω συντρέχοντος πταίσματος (άρθρο 300 ΑΚ) αφετέρου.

Από τις σκέψεις αυτές προκύπτει μάλιστα περαιτέρω ότι η ακολουθούμενη στην παρούσα μελέτη άποψη, ότι δηλαδή ο Υ δεν μπορεί να αντιτάξει το συντρέχον πταίσμα του Δ στον Τ εκτός αν ο Δ καταλαμβάνεται από τον κανόνα του άρθρου 300 § 2 ΑΚ, βρίσκεται λειτουργικά σε πλήρη αρμονία προς την απαλλαγή του Υ από υποχρέωση αποζημίωσης όταν περιέρχεται σε αδυναμία παροχής (άρθρο 336 ΑΚ) ή αθετεί με άλλο τρόπο την υποχρέωσή του έναντι του Τ (βλ. π.χ. άρθρο 342 ΑΚ) εξαιτίας αποκλειστικής υπαιτιότητας του Δ: Στο πλαίσιο της σχέσης Υ-Τ τόσο ο Τ ως δανειστής όσο και ο Υ ως οφειλέτης υφίστανται έκαστος τις επιβαρυντικές συνέπειες του πταίσματος του Δ (αντιστοίχως, ο μεν Τ τον αποκλεισμό ή τη μείωση της αξίωσης αποζημίωσης κατ' άρθρο 300 ΑΚ, ο δε Υ την υποχρέωση αποζημίωσης του Τ κατ' άρθρο 335 ΑΚ) μόνο όταν το αλλότριο πταίσμα μπορεί να τους καταλογιστεί σύμφωνα με τους γενικούς κανόνες, προπάντων κατά το άρθρο 334 ΑΚ. Επομένως ο Δ αντιμετωπίζεται τόσο αναφορικά με τον Υ όσο και αναφορικά με τον Τ ως οποιοσδήποτε άλλος τρίτος, ενώ ούτε ως προς τον Υ ούτε ως προς τον Τ θεωρείται καθοριστικό το γεγονός ότι η ενοχή (Υ-Τ), στο πλαίσιο της οποίας ερευνάται η επιρροή του αλλότριου πταίσματος, δημιουργήθηκε με ΣΥΤ⁷⁴.

VI. Δικαιοπλαστική θεμελίωση της ένστασης συντρέχοντος πταίσματος του δέκτη της υπόσχεσης στη σχέση υποσχεθέντος και τρίτου;

Δεδομένου ότι κατά την υφιστάμενη νομοθετική ρύθμιση ο Υ δεν δικαιούται να επικαλεστεί συντρέχον πταίσμα του Δ προκειμένου να επιβάλει τον αποκλεισμό ή τον περιορισμό της αξίωσης αποζημίωσης του Τ, εκτός κι εάν πληρούνται οι όροι του άρθρου 300 § 2 ΑΚ, τίθεται το ερώτημα αν η θεμελίωση της εν λόγω ένστασης είναι δυνατή βάσει περαιτέρω διάπλασης του δικαίου. Οι διαγραφόμενες δυνατότητες είναι κατά βάση δύο: Αφενός επέκταση του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 300 ΑΚ, ώστε, εφαρμοζόμενο ευθέως στη σχέση Υ-Τ, να καταλαμβάνει το συντρέχον πταίσμα του Δ, αφετέρου διεύρυνση της εμπεριεχόμενης στο άρθρο 414 ΑΚ ρύθμισης προκειμένου να καλύπτει την προβλητικότητα της εξεταζόμενης ένστασης στη σχέση

74. Στον αντίποδα, η κρατούσα γνώμη (βλ. υποσ. 53) δέχεται μεν υπέρ του Υ τον άνευ ετέρου, ανεξάρτητα δηλαδή από τη συνδρομή των όρων του άρθρου 300 § 2 ΑΚ, καταλογισμό στον Τ συντρέχοντος πταίσματος του Δ ωσάν Δ και Τ να ήταν ένα και το αυτό πρόσωπο, δεν κάνει όμως το ίδιο και σε βάρος του Υ, καθώς δεν ταυτίζει έναντι του Τ τις πράξεις του Υ με εκείνες του Δ, όταν η αθέτηση της υποχρέωσης του Υ οφείλεται αποκλειστικά στον Δ (βλ. υποσ. 73).

Υ-Τ. Αμφότερες οι δυνατότητες έχουν σημασία στο πλαίσιο μιας συμπληρωτικής (praeter legem) περαιτέρω διάπλασης του δικαίου, αφού προφανώς δεν επιδιώκεται η δημιουργία νέου νομικού μορφώματος, η οποία συνιστά κατεξοχήν αντικείμενο της υπερβατικής (extra legem) δικαιοπλασίας. Αποφασιστική για το επιτρεπτό ή μη των παραπάνω δυνατοτήτων είναι προπάντων η *τελεολογία του νόμου* ιδωμένη στο ευρύτερο πλαίσιο κανόνων στο οποίο εντάσσεται η υπό εξέταση διεύρυνση της υφιστάμενης νομοθετικής ρύθμισης⁷⁵.

1. Δικαιοπλαστική διεύρυνση του άρθρου 300 ΑΚ

Η προβολή του συντρέχοντος πταίσματος του Δ στη σχέση Υ-Τ μέσω ευθείας εφαρμογής του άρθρου 300 ΑΚ θα μπορούσε να καταστεί δυνατή, καταρχάς, με τη διαστολή του πεδίου εφαρμογής της § 1 ώστε να καταλαμβάνει, ειδικά για αξιώσεις σχετιζόμενες με την παραβίαση συμβατικά θεμελιωμένης ενοχικής υποχρέωσης όπως εν προκειμένω η υποχρέωση του Υ έναντι του Τ, όχι μόνο συντρέχον πταίσμα του ζημιωθέντος (εδώ Τ) αλλά και του *αντισυμβαλλομένου* (εδώ Δ) του ζημιώσαντος (εδώ Υ)⁷⁶. Ήδη ωστόσο από τη διατύπωση της επιδιωκόμενης διεύρυνσης καθίσταται φανερό ότι θα επρόκειτο για παρέμβαση αντίθετη προς το πνεύμα που διέπει την όλη ρύθμιση του άρθρου 300 ΑΚ. Όπως επιχειρήθηκε να καταδειχτεί προηγουμένως, η διάταξη του άρθρου 300 ΑΚ είναι λειτουργικά ενταγμένη στο δίκαιο της αποζημίωσης και επομένως ανεξάρτητη από τη νομική βάση της ευθύνης του ζημιώσαντος, ώστε τυχόν διαφορετική μεταχείριση των αξιώσεων αποζημίωσης λόγω παραβίασης σύμβασης θα ήταν ιδιαίτερα προβληματική. Εξάλλου, στο βαθμό που η εξεταζόμενη παρέμβαση στηρίζεται αποφασιστικά στην ιδιότητα του βαρυνόμενου με συντρέχον πταίσμα ως αντισυμβαλλομένου του ζημιώσαντος, θα

75. Το αν κανείς θα επιχειρηματολογήσει βάσει της –κατά τη γνώμη μου εν πολλοίς προβληματικής– έννοιας του «κενού του νόμου», όπως συνιστά η κρατούσα γνώμη, ή όχι, δεν έχει τελικά σημασία για τις αμέσως παρακάτω παρατιθέμενες σκέψεις, οι οποίες στηρίζονται αποφασιστικά στην τελεολογία των επίμαχων ρυθμίσεων· διότι και το «κενό», ως προϋπόθεση επιτρεπόμενης δικαιοπλαστικής επέμβασης, οφείλει να διαπιστώνεται βάσει της εγγενών στο νόμο αξιολογήσεων. Γενικά για το ζήτημα της περαιτέρω διάπλασης του δικαίου βλ. Παπανικολάου, *Μεθοδολογία του Ιδιωτικού Δικαίου και Ερμηνεία των Δικαιοπραξιών*, 2000, §§ 5 και 6, ο οποίος σε γενικές γραμμές αποδίδει την κρατούσα άποψη σε Ελλάδα και Γερμανία· στην ανάπτυξή του προσανατολίζεται και η εδώ χρησιμοποιούμενη εννοιολογία.

76. Μια σχετική επέκταση του άρθρου 300 ΑΚ η οποία θα στηριζόταν αποφασιστικά όχι στην ιδιότητα του βαρυνόμενου με συντρέχον πταίσμα ως αντισυμβαλλομένου του ζημιώσαντος, αλλά στην ιδιότητά του ως *δανειστή ενοχικής υποχρέωσης* –μια τέτοια επέκταση θα είχε πρακτική σημασία στην περίπτωση λ.χ. εφαρμογής του θεσμού της επιτρεπόμενης αποκατάστασης ζημίας τρίτου, όπου ζημιωθείς και δανειστής της παραβιασθείσας ενοχικής υποχρέωσης δεν ταυτίζονται (για μια πρώτη προσέγγιση του νομικού αυτού μορφώματος βλ. Παπαδημητρόπουλο, *Ενοχή με προστατευτική τριτενέργεια* (ΕΠΤ) – Η νεότερη εξέλιξη του θεσμού στη Γερμανία και προοπτικές για το ελληνικό δίκαιο, ΧρΠΔ 2005, 307 με περαιτέρω παραπομπές)–, δεν ενδιαφέρει στο πλαίσιο της παρούσας ανάπτυξης δεδομένου ότι ο Δ δεν είναι μέρος της ενοχής που συνδέει τον Υ και Τ (βλ. παραπάνω υπό Α. Ι.).

διαφοροποιούσε το εύρος της ευθύνης του υπόχρεου αποζημίωσης ανάλογα με το αν αθετήθηκε συμβατική ενοχή ή ενοχή εκ του νόμου στην οποία εξ ορισμού δεν υπάρχει αντισυμβαλλόμενος του οφειλέτη, διαφοροποίηση αντίθετη προς τη ρύθμιση του ενοχικού δικαίου, που θεσπίζει κοινούς καταρχήν κανόνες ευθύνης στη μία και στην άλλη περίπτωση (βλ προπάντων άρθρα 335 επ ΑΚ)⁷⁷.

Επιπλέον, η εφαρμογή της διευρυμένης κατά τον τρόπο αυτό διάταξης θα δημιουργούσε προβλήματα στην εφαρμογή της στην περίπτωση μεταβολής του προσώπου του δανειστή μιας συμβατικά θεμελιωμένης απαίτησης ιδίως με εκχώρηση: Επειδή με την εκχώρηση δεν καθίσταται αντισυμβαλλόμενος ο εκδοχέας, θα έπρεπε, όταν ο οφειλέτης παραβιάζει την υποχρέωσή του μετά την αναγγελία και επομένως μετά τη συντέλεση της εκχώρησης, να προσμετράται στην αξίωση αποζημίωσης του εκδοχέα, ανεξάρτητα από την εφαρμογή του άρθρου 463 ΑΚ ή του άρθρου 300 § 2 ΑΚ, όχι μόνο το συντρέχον πταίσμα του ίδιου του εκδοχέα, αλλά και του εκχωρητή, παρά την ήδη συντελεσμένη αποξένωση του τελευταίου από την εκχωρηθείσα απαίτηση· η αντινομία προς τη ρύθμιση του άρθρου 463 ΑΚ που περιορίζεται στη μεταφορά στη σχέση οφειλέτη - εκδοχέα εκείνων μόνο των ενστάσεων που ο οφειλέτης «είχε κατά του εκχωρητή πριν από την αναγγελία», είναι φανερή.

Καταλυτικό όμως επιχείρημα κατά της κρινόμενης επέκτασης του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 300 ΑΚ συνιστά η ίδια η τελεολογία της διάταξης. Όπως αναπτύχθηκε παραπάνω, η δικαιότερη κατανομή των ζημιών ανάμεσα σε ζημιώσαντα και ζημιωθέντα στηρίζεται στη συνευθύνη του ίδιου του ζημιωθέντος, όπως αυτή κρίνεται βάσει των αξιολογήσεων του νόμου, και επομένως στην επαρκώς καταλογιστέα στον ζημιωθέντα συμβολή του στη ζημία που υπέστη⁷⁸. Επομένως, οποιαδήποτε προσπάθεια τελεολογικά προσανατολισμένης δικαιοπλαστικής διεύρυνσης του άρθρου 300 ΑΚ ως προς τα καταλαμβανόμενα πρόσωπα δεν μπορεί παρά να περιστρέφεται γύρω από τον κύκλο των προσώπων, οι πράξεις των οποίων καταλογίζονται με κάποιο τρόπο προσωπικά στο ζημιωθέντα. Τα όρια αυτά υπερβαίνει αντίθετα η μετατόπιση του αποφασιστικού παράγοντα για τον κατ' άρθρο 300 ΑΚ αποκλεισμό ή περιορισμό του δικαιώματος αποζημίωσης, από την καταλογιστέα στον ζημιωθέντα συμβολή στη ζημία, στο λόγο γέννησης (σύμβαση) της υποχρέωσης ή αθέτηση της οποίας οδήγησε στην αξίωση αποζημίωσης.

Από τις σκέψεις αυτές συνάγεται ότι τυχόν δικαιοπλαστική διεύρυνση του άρθρου 300 ΑΚ προκειμένου να επιτρέπει επίκληση του συντρέχοντος πταίσμα του Δ στη σχέση Υ-Τ, μπορεί να συντελεστεί μόνο αναφορικά με το άρθρο 300 § 2 που αναφέρεται ακριβώς στις περιπτώσεις καταλογισμού στον ζημιωθέντα συμπεριφοράς τρίτου. Και ως προς το πεδίο αυτό όμως η όποια περαιτέρω διάπλαση της υφιστάμενης ρύθμισης δεν μπορεί να είναι αυθαίρετη, αλλά οφείλει να λαμβάνει υπόψη

77. Σταθόπουλος, Γεν. Ενοχ., § 19 αρ. 19 και 21.

78. Βλ. παραπάνω Γ. ΙΙΙ.

τις αξιολογήσεις του ίδιου του νόμου. Αφετηρία της σχετικής προβληματικής θα είναι βεβαίως οι περιπτώσεις εκείνες όπου κατά την υφιστάμενη νομοθετική ρύθμιση καταλογίζονται σε ένα πρόσωπο αλλότριες πράξεις (βλ. προπάντων άρθρα 334 και 922 ΑΚ στα οποία κυρίως παραπέμπει έμμεσα το άρθρο 300 § 2 ΑΚ⁷⁹). Από τις περιπτώσεις αυτές θα πρέπει να συναχθούν οι γενικότερες αρχές στις οποίες επιστηρίζονται οι επιμέρους ειδικές ρυθμίσεις, για να εξαχθούν εν συνεχεία συμπεράσματα εφαρμόσιμα σε περαιτέρω πραγματικά, όπως εν προκειμένω στις σχέσεις που δημιουργεί η ΣΥΤ. Σε κάθε περίπτωση στο επίκεντρο οποιασδήποτε προσπάθειας θεμελίωσης μιας δικαιοπλαστικής διεύρυνσης του άρθρου 300 § 2 ΑΚ βρίσκεται αναγκαστικά η αναζήτηση νομοθετικού ερείσματος για την εξομοίωση των ζημιωτικών πράξεων τρίτων με πράξεις του ίδιου του ζημιωθέντος, και επομένως η δικαιολόγηση, βάσει των αξιολογήσεων του νόμου, της επιβάρυνσης του τελευταίου με έννομες συνέπειες (αποκλεισμός ή περιορισμός του δικαιώματος αποζημίωσης) παρά την ανυπαρξία ίδιας συμβολής στην επελθούσα ζημία· άσχετο αντιθέτως είναι καταρχήν το ερώτημα της σχέσης των εν λόγω τρίτων προς το νόμιμο λόγο γέννησης της αξίωσης του ζημιωθέντος κατά του ζημιώσαντα (σύμβαση ή άλλη αιτία).

Ασφαλώς μια τέτοια επαγωγική διαδικασία δεν μπορεί, λόγω της ευρύτητας του θέματος, να λάβει χώρα στο πλαίσιο της παρούσας ανάπτυξης. Αυτό πάντως που μπορεί εντελώς επιγραμματικά να επισημανθεί εδώ είναι ότι, εξαιρουμένων των περιπτώσεων νόμιμων αντιπροσώπων, ο νόμος σε γενικές γραμμές προϋποθέτει για τον καταλογισμό σε βάρος ενός προσώπου αλλότριας πράξης, τη σύμφωνη με τη βούληση του θιγομένου ανάμιξη του τρίτου και ένταξη της ενέργειας του τελευταίου στο σχετιζόμενο με τις επίμαχες έννομες συνέπειες πεδίο δράσης του πρώτου⁸⁰. Στην αρχή αυτή ανταποκρίνεται ο κανόνας που διατυπώθηκε προηγουμένως αναφορικά με την ερμηνεία του άρθρου 300 § 2 ΑΚ: Στο ζημιωθέντα πρέπει καταρχήν να καταλογίζεται το συντρέχον πταίσμα των προσώπων που είχαν με τη θέληση ή τουλάχιστον τη μεταγενέστερη έγκρισή του εν τοις πράγμασι αναλάβει την αποτροπή των επίμαχων ζημιών ή τη διαφύλαξη των συμφερόντων και αγαθών, η βλάβη των οποίων οδήγησε στην αποκαταστατέα ζημία⁸¹. Αντίθετα, δεν φαίνεται τεκμηριώσιμη μια γενική βάση καταλογισμού η οποία θα στηριζόταν αποκλειστικά στο γεγονός ότι η ενοχή, βάσει της οποίας ο ζημιωθείς (εδώ Τ) απέκτησε αξίωση αποζημίωσης κατά του ζημιώσαντος (εδώ Υ) βάσει σύμβασης ανάμεσα στον ζημιώσαντα και κάποιον τρίτο (εδώ Δ)⁸².

79. Σταθόπουλος, Γεν. Ενοχ., § 9 αρ. 101.

80. Πρβλ. Σταθόπουλο, Γεν. Ενοχ., § 7 αρ. 27 επ αναφορικά με τις προϋποθέσεις εφαρμογής των άρθρων 334 και 922 ΑΚ.

81. Ο κανόνας αυτός μπορεί βεβαίως να επιβάλλει, ανάλογα με τις συγκεκριμένες περιστάσεις, και τον καταλογισμό στον Τ του συντρέχοντος πταίσματος του Δ, βλ. παραπάνω υπό Γ. Ι.

82. Βλ. και αμέσως παραπάνω για τις αντινομίες που θα δημιουργούσε η παραδοχή μιας τέτοιας

2. Δικαιοπλαστική διεύρυνση του άρθρου 414 ΑΚ

Με τη δεύτερη εναλλακτική δικαιοπλαστικής θεμελίωσης της εξεταζόμενης έννομης συνέπειας, τη διεύρυνση δηλαδή του άρθρου 414 ΑΚ προκειμένου να επιτρέψει την άνευ άλλου προσμέτρηση του συντρέχοντος πταίσματος του Δ στην αξίωση αποζημίωσης του Τ, θα επιχειρούσε κανείς να εισαγάγει ειδικά για τη ΣΥΤ εξαίρεση από το γενικό κανόνα που –με την επιφύλαξη βεβαίως του άρθρου 300 § 2 ΑΚ– επιτάσσει την προσμέτρηση συντρέχοντος πταίσματος μόνο του ίδιου του ζημιωθέντος. Η εξαίρεση αυτή βεβαίως δεν θα μπορούσε παρά να δικαιολογηθεί επί τη βάση της ιδιόμορφης έννομης κατάστασης που δημιουργείται με τη ΣΥΤ, όπως αυτή αναλύθηκε παραπάνω⁸³. Η ιδιομορφία όμως αυτή (γέννηση δύο ενοχικών σχέσεων από μία δικαιοπραξία - αλληλεξάρτηση σε μεγάλο βαθμό των δημιουργούμενων ενοχών) προσδιορίζει τελικά και τα όρια της εξεταζόμενης δικαιοπλαστίας: Στο βαθμό που η προσνομή μιας ένστασης στον Υ κατά της αξίωσης (αποζημίωσης) του Τ δεν επιβάλλεται από τα ίδια τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ΣΥΤ και την τελεολογία της ρύθμισης του άρθρου 414 ΑΚ είναι ανομιμοποίητη και συνεπώς απορριπτέα.

Ωστόσο, ο προσδιορισμός των επιτρεπτών στη σχέση Υ-Τ ενστάσεων που επιχειρήθηκε παραπάνω⁸⁴ έγινε ακριβώς ενόψει των ιδιαιτεροτήτων της ΣΥΤ, ακόμη και καθ' υπέρβαση του γράμματος του άρθρου 414 ΑΚ, το οποίο κάνει λόγο μόνο για «ενστάσεις από τη σύμβαση» και δεν περιλαμβάνει κατά το γράμμα του ενστάσεις που δεν πηγάζουν κατά κυριολεξία από τη σύμβαση, όπως π.χ. η ένσταση ακυρότητας της ΣΥΤ λόγω δικαιοπρακτικής ανικανότητας του Υ. Περαιτέρω, βάσει του προσδιορισμού αυτού εξετάστηκε και απορρίφθηκε η δυνατότητα του Υ να επικαλεστεί έναντι του Τ άνευ άλλου συντρέχον πταίσμα του Δ. Η δυνατότητα αυτή θα μπορούσε να γίνει δεκτή μόνο εφόσον στο πλαίσιο των σχέσεων που δημιουργεί η ΣΥΤ ήταν επιβεβλημένη η ταύτιση των δυνατοτήτων άμυνας του Υ στις σχέσεις Υ-Δ αφενός και Υ-Τ αφετέρου, πράγμα όμως που σαφώς δεν ισχύει. Υπό το πρίσμα αυτό πρέπει να απορριφθεί εκ των προτέρων η θεμελιωσιμότητα της περαιτέρω διάπλασης της ρύθμισης του άρθρου 414 ΑΚ προς την εξεταζόμενη κατεύθυνση, επειδή η διάπλαση αυτή θα αντέβαινε τελικά στην ουσιαστική λειτουργία της ΣΥΤ.

Δ. Επίμετρο

Σύμφωνα με τη ρύθμιση του άρθρου 300 ΑΚ, ο συνυπολογισμός στη σχέση Υ-Τ συντρέχοντος πταίσματος μπορεί να εδράζεται αποκλειστικά και μόνο στην καταρχήν ύπαρξη δικαιώματος αποζημίωσης του Τ κατά του Υ, το οποίο –τρόπον τινά «εκ των υστέρων»– αποκλείεται ή περιορίζεται ποσοτικά. Πέραν της διαπίστω-

άποψης λ.χ. αναφορικά με τον άνευ άλλου καταλογισμό στον εκδοχέα συντρέχοντος πταίσματος του εκχωρητή.

83. Υπό Α. ΙΙ.

84. Υπό Β. Ι.

σης καθεαυτήν ότι ο Τ διαθέτει αξίωση αποζημίωσης κατά του Υ, είναι αδιάφορη η ακριβής θεμελίωση της αξίωσης αυτής, αν δηλαδή ο Τ αντλεί δικαιώματα ως τρίτος εν σχέσει προς μια δικαιοπραξία (εδώ τη ΣΥΤ) ή μια ενοχή (εδώ την ενοχή ανάμεσα σε Δ και Υ). Αντίκειται επομένως στη λειτουργία του συστήματος αποκλεισμού ή περιορισμού αξιώσεων αποζημίωσης που εγκαθιδρύει το άρθρο 300 ΑΚ, να διαφοροποιείται η εφαρμογή του ανάλογα με την νομική κατάσταση που οδήγησε τελικά στην αποζημιωτική αξίωση του ζημιωθέντος, και συγκεκριμένα να καταφάσκει ή να απορρίπτεται αντιστοίχως η προσμέτρηση αλλότριου πταίσματος στην αποζημίωση του Τ ανάλογα με το αν αυτός υπήρξε ο ίδιος αντισυμβαλλόμενος του Υ ή αν απέκτησε την πρωτογενή απαίτηση, η παραβίαση της οποίας θεμελίωσε το δικαίωμα αποζημίωσης, βάσει ΣΥΤ. Ο Υ μπορεί επομένως να αντιτάξει στον Τ μόνο συντρέχον πταίσμα του ίδιου ή των προσώπων για τα οποία ευθύνεται σύμφωνα με τους γενικούς κανόνες, άρθρο 300 § 2 ΑΚ. Ο κανόνας αυτός ισχύει ακέραια και για το συντρέχον πταίσμα του Δ.